

**OVERPRØVING AV
GJENOPPTAKELSESKOMMISJONENS
AVGJØRELSE**

Form, innhold og betydning

Kandidatnummer: 215

Veileder: Prof. dr. juris Ulf Stridbeck

Leveringsfrist: 25.11.05

Semester: H 2005

Til sammen 17.992 ord

27.04.2006

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>2</u>
1.1	Oversikt over temaet	2
1.2	Rettslig plassering av overprøvingsspørsmålet	4
1.3	Problemstillinger	6
1.4	Den videre fremstilling	6
1.5	Avgrensninger av oppgaven	6
1.6	Andre lands ordninger	7
1.7	Historisk perspektiv	8
1.8	Rettskilder og metode	9
1.9	Behov for overprøving i praksis	10
<u>2</u>	<u>ER DET MULIGHET FOR OVERPRØVING</u>	<u>12</u>
2.1	Er det mulighet for overprøving etter strafferettslige prinsipper	12
2.1.1	Kan strafferettslig overprøving avskjæres eller ikke	12
2.1.2	Hensyn for og imot strafferettslig overprøving	14
2.1.3	Gjelder avskjæringen alle kommisjonens avgjørelser	15
2.1.4	Hva slags hjemmel trengs for å likevel tillate strafferettslig overprøving	16
2.1.5	Konklusjon om mulighet for strafferettslig overprøving	18
2.2	Hva slags overprøving åpnes det da for	18
2.2.1	Formell lov	18
2.2.2	Grunnloven og andre konstitusjonelle regler	19
2.2.3	Forarbeidene	19
2.2.4	Teori	20

2.2.5	Andre regler	20
2.2.6	Hensyn for og imot overprøving i det hele tatt	20
2.2.7	Konklusjon om overprøvingsmuligheter	21
3	<u>KLAGEORDNING OG OMGJØRINGSRETT</u>	23
3.1	Er det mulig å klage til overordnet organ	23
3.2	Intern klageordning – hjemmel og rammer	25
3.3	Intern klageordning – om parter, form, innhold samt noen vurderinger	26
3.4	Omgjøring av kommisjonens eget tiltak	29
3.5	Konsekvens av medhold ved fornyet behandling internt i kommisjonen	30
4	<u>SIVILOMBUDSMANNENS UTTALELSE</u>	32
4.1	Innledning	32
4.2	Betydningen av at kommisjonens avgjørelser er på et domstolslignende område	32
4.3	Sivilombudsmannens kompetanse	33
4.4	Ombudsmannen avgjør selv hvor langt kompetansen skal brukes	34
4.5	Vurderinger av nytteverdi for vårt område	34
4.6	Betydning/konsekvens av medhold	36
5	<u>SIVILRETTLIG SØKSMÅL</u>	38
5.1	Innledning – hjemmel og rammer	38
5.2	Partsbegrepet og prosessdyktighet	39
5.3	Søksmålgjenstanden	42

5.4	Rettslig interesse	43
5.5	Saksomkostninger som prosessforutsetning	47
5.6	Hva kan domstolene overprøve ? Utgangspunkter og rammer.	48
5.7	Rettens prøving av saksbehandlingsfeil, lovtolkningsspørsmål, subsumpsjon og myndighetsmisbruk	49
5.8	Rettens prøving av skjønnspregede deler av materielle vilkår	50
5.9	Rettens prøving av hensiktsmessighetsskjønnet	52
5.10	Rettens ansvar for sakens opplysning / materiell prosessledelse	53
5.11	Betydning av sivilrettslig medhold	55
6	<u>KONKLUSJONER OG EGNE VURDERINGER</u>	<u>57</u>
	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>1</u>

1 Innledning

1.1 Oversikt over temaet

Temaet for oppgaven er overprøving av kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker¹ sine avgjørelser. Jeg vil søke å klarlegge hvilke mulige overprøvingsordninger som finnes, hvordan disse i så fall skal fungere, og hvilke konsekvenser eventuell overprøving kan tenkes å få i praksis.

Gjenopptakelseskommisjonen som frittstående forvaltningsorgan representerer en viktig nyskaping i vår rettspleie. Både internasjonalt og nasjonalt vekker det interesse – at man har lagt en prosessuell avgjørelse om fornyet domstolsadgang til et etterforskende organ utenfor domstolen selv. Hovedhensynet bak denne løsningen var ønsket om å bedre tilliten til rettsapparatet etter de mange avdekkede feilaktige dommer spesielt de siste 15 år. Gjenopptakelseskommisjonen er en av flere nyskapingen de siste årene – i en stadig pågående utvikling med tanke på å forbedre strafferettspleien. Andre eksempler er to-instans-reformen fra 1993², og den gående debatt³ om bruk av rettsmedisinske sakkyndige i rettsapparatet.

Selv om man også tidligere hadde anledning til å begjære gjenopptakelse ved de ordinære domstoler, representerer denne prosessuelt endrede adgangen en rekke store nye fordeler for den straffedømte. Ikke bare i form av at begjæringen nå skal vurderes av et organ utenfor domstolssystemet, men også med hensyn til hvem utredningsplikten påhviler - ved at kommisjonen selv skal etterforske og veilede – av eget tiltak⁴ - og ikke den straffedømte selv med sine oftest begrensede ressurser. Avdekking av ”systemfeil” blir derved et samfunnsansvar og ikke den enkeltes ansvar. Kommisjonen gis også utredningsansvar som går mye videre enn domstolens generelle ansvar for sakens opplysning.⁵ Kommisjonen har derved en mulighet til å gå dypere i sakene enn domstolene tradisjonelt har gjort ved vurdering av gjenopptakelse.

¹ Opprettet ved Lov 15. juni 2001 nr. 63 Lov om endringer i straffeprosessloven mv. (gjenopptakelsesloven)

² Lov 11. juni 1993 nr. 80 Lov om endringer i straffeprosessloven mv. (to-instansbehandling, anke og juryordning)

³ NOU 2001:12 Rettsmedisinsk sakkyndige i straffesaker

⁴ Lov 22. mai 1981 nr. 25 Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven, strpl), § 398 første ledd, 1.pkt.

⁵ Strpl §§ 294, 398

Det kan videre reises spørsmål om ikke også bevisvurderingen av gjenopptakelsesvilkårene i praksis blir endret som følge av kommisjonens arbeide, selv om de materielle vilkårene står uendret. Ved den tidligere ordning var det høyesteretts kjæremålsutvalg som – i siste instans – avgjorde hvorvidt en gjenopptakelsesbegjæring skulle slippes gjennom eller ikke. I sin vurdering av de materielle vilkårene for gjenopptakelse, la de stor vekt på at de opprinnelige bevisene var ført umiddelbart for de tidligere dømmende instanser. Prinsippet ble vektlagt både i saker hvor den opprinnelige bevisførselen var vanskelig å gjenskape, fordi vitner/bevis var borte og hukommelser svekket, og i nyere saker hvor opprinnelige bevis var intakte. Umiddelbarhetsprinsippet ble derfor ofte til en ytterligere kvalifisering av de materielle vilkårene.

På grunn av kommisjonens egen etterforskning står kommisjonen friere enn retten til å vurdere med friske øye den samlede bevissituasjon slik den fremstår, både i forhold til det som forelå for siste dømmende rett, og i forhold til momenter som har fremkommet senere. Dette fordi kommisjonen ved sitt arbeid vil oppnå en slik grad av innsikt og umiddelbarhet til sakene, at den ikke må legge like mye vekt på umiddelbarhetsprinsippet som de tidligere rettsinstanser har hatt en tendens til. Kommisjonen vil få sin egen ”umiddelbarhet”! Kommisjonen kan derfor vurdere bevisene innunder vilkårene på en annen måte enn retten.

Videre vil kommisjonens arbeid overta flere av de silingsfunksjoner som advokatene tidligere gjorde med hensyn til hvilke saker som slippes igjennom. Dette innebærer at også domfelte uten ressurser til selv å engasjere advokattjenester eller ”ildsjeler”, kan henvende seg til kommisjonen og få hjelp i tråd med den nye og videre veilednings- og utredningsplikten. Dette innebærer en utvidelse av antall domfelte som gis reelle muligheter til å benytte gjenopptakelsesinstituttet. Det kan også innebære en senket terskel for hvor alvorlige straffedommer som søkes gjenopptatt.

I sum ligger derfor forholdene til rette for at gjenopptakelseskommisjonen kan representere en betydelig utvidelse av rettsikkerheten for domfelte, hvilket da også var en av hensiktene bak opprettelsen. Selv om kommisjonen ikke omfatter rettsikkerhet ved primærprosessen, men reparasjon av feilslag fra denne, taler mye likevel for at kommisjonen vil kunne anses som den største forbedringen av rettsikkerheten i vår straffeprosess på svært lang tid.

Når jeg så begynner oppgaven med en slik vurdering av kommisjonens betydning - blir det da noe galt med spørsmålsstillingen jeg her reiser – nemlig hvorvidt overprøving er mulig, og i så fall med hvilken form, innhold og betydning?

Problemstillingen forutsetter tilsynelatende at noe kan gjøres feil i kommisjonens arbeid. Imidlertid kan overprøvingsbehov skyldes ulike forhold, for eksempel at momenter overses ved den nødvendige siling, eller drukner i sakens papirmengde. Like lite som høyesterett er ufeilbar, er kommisjonen det! Ifølge Innst. O. nr. 114 (2000-2001) så kan det alltid tenkes slike situasjoner hvor det senere viser seg at en avgjørelse ”..vil kunne betraktes som lite heldig”.⁶ Derved oppstår behovet for endringsmulighet eller overprøving av kommisjonens avgjørelser, uten at dette kommer inn under reglene for helt ny materiell prøving.

Forarbeidene til lovendringen forutsetter at kommisjonens avgjørelser skal kunne overprøves, uten at særlig mange detaljer er utmeislet. Ved utredningen av disse detaljer vil man fort støte på et paradoks: Jo lenger man går i retning av vid overprøvelsesadgang, jo mer rettsikkerhet kan man si at oppnås for domfelte i den enkelte sak. Imidlertid kan man fort miste like mye rettsikkerhet på et annet, og mer langsiktig perspektiv: Jo mer kommisjonens avgjørelser overprøves, jo mer undergraves kommisjonens legitimitet og tillit hos befolkningen. Går man derfor for langt i å tøye overprøvingsretten – kan man sitte tilbake med en kommisjon som i praksis bare blir et nytt etterforsknings- og utredningsorgan. Da er likevel lite vunnet for rettssikkerheten.

Imidlertid må man ha i tankene at kommisjonen med gjeldende overprøvmuligheter skal erstatte flere lag i tidligere rettspleie. Gjenopptakelsesbegjæringer kunne før påkjæres videre i systemet.

Med denne balansen mellom ulike rettsikkerhetshensyn for øyet, vil jeg i det følgende prøve å utrede noen spørsmål omkring overprøving. De fleste av disse er mest av teoretisk interesse. Spørsmålenes aktualitet avhenger av om overprøvmulighetene i fremtiden blir benyttet.

1.2 Rettslig plassering av overprøvingsspørsmålet

Gjenopptakelseskommisjonen er en formell nyskapning som er plassert i grenseland mellom forvaltning og domstol. Formelt er lovreglene som styrer kommisjonens arbeid plassert i kap. 27 i straffeprosessloven, hvilket kan virke noe forvirrende. Organisatorisk er kommisjonen et forvaltningsorgan, underlagt justisdepartementet, men med en uavhengig rolle. Kommisjonen kan

⁶ Innst. O. nr. 114 (2000-2001) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (gjenopptakelse), s. 9

ikke instrueres og medlemmene sitter i åremålsstillinger med begrensede gjenvalgsmuligheter. På denne måten sikres kommisjonens uavhengighet.⁷

Kommisjonens oppgaver kan deles i ulike typer: De har oppgaver som ”politi” og ”påtalemyndighet” ved utredningen av faktiske forhold. De har oppgaver som forvaltningsorgan ved saksbehandlingen. I kontakt med domfelte kan kommisjonens rolle ligne ”advokat” og ”ildsjel”. De har oppgaver som ”domstol”, ved at de avgjør prosessuell adgang til å benytte det ekstraordinære rettsmiddelet gjenopptakelse, men de skal ikke avgjøre realiteten.

Straffeprosessloven § 399 2. pkt. regulerer at det er kommisjonen som ”avgjør” hvorvidt gjenopptakelse skal tillates eller ikke. Dette må tolkes som at kommisjonen ”endelig avgjør” saken etter sitt lovbundne skjønn i tråd med de materielle kravene til gjenopptakelse i straffeprosessloven.

Kommisjonens mandat og arbeidsmåte reguleres av straffeprosessloven – spesielt kap. 27 slik det ble endret ved lov av 15. juni 2001 nr. 63. Imidlertid er det spørsmål hvorvidt et forvaltningsorgan kan endelig avgjøre slike temaer uten at dette bryter mot prinsippene om maktfordelingen i samfunnet mellom domstol, lovgiver og forvaltning. Spørsmålet er hvorvidt konstitusjonelle regler setter grenser for hvordan den formelle lovregelen her kan tolkes, og hvor langt denne kan beskjære domstolsadgangen.

Videre blir spørsmålet hvilke overprøvingsmåter som da står åpne, og hvilke regler som skal styre gjennomføringen av overprøvingen. Spørsmålene kompliseres ved at dette er saker med utspring i strafferettslige forhold som nå skal vurderes etter sivilprosesslige regler. Reelle hensyn kommer her inn som en vesentlig tolkningsfaktor, spesielt de ulike sider av rettsikkerhetshensyn som gjør seg gjeldende.

I sum reises mange spørsmål omkring overprøvingsadgangen – noen er avklart de lege lata – andre fremstår som åpne spørsmål – og diskuteres i det følgende de lege ferenda.

⁷ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001) Om lov om endringer i straffeprosessloven m.v. (gjenopptakelse)

1.3 Problemstillinger

Spørsmålene som reises i oppgaven er hvorvidt kommisjonens avgjørelser kan overprøves eller ikke, og i så fall hvordan og av hvilke instanser. Videre reises spørsmål om hvilke følger overprøving kan tenkes å få for de ulike parter. Herunder reises spørsmålet om hvorvidt de overprøvingsmulighetene som står åpne gir mer eller mindre rettsikkerhet enn tidligere ordning.

1.4 Den videre fremstilling

Innledningsvis i oppgaven presenteres avgrensninger og historiske perspektiver, andre lands ordninger, samt bruk av rettskilder og metode.

I del to redegjøres for spørsmålet om hvorvidt kommisjonens avgjørelser kan overprøves eller ikke, og i så fall, på hvilke måter.

Deretter behandles de ulike prøvingsmuligheter for seg: I del tre redegjøres for den forvaltningsmessige klageadgang, i del fire redegjøres for klage til sivilombudsmannen og i del fem behandles sivilrettslig søksmål. Spørsmål om hvorvidt rettstilstanden er endret eller ikke, og i hvilken grad dette gir mer eller mindre rettssikkerhet enn før, behandles underveis for hvert tema.

Avslutningsvis oppsummeres de viktigste konklusjonene, med en vurdering av temaet satt inn i et videre strafferettslig perspektiv.

1.5 Avgrensninger av oppgaven

Oppgaven avgrenses mot spørsmålet om rettmessigheten av å legge avgjørelse av gjenopptakelsesbegjæringer til en forvaltningsmessig kommisjon. Dette er i dag gjeldende rett i Norge, og legges til grunn som verken grunnlovsstridig eller menneskerettighetsstridig.

Fremstillingen bygger i stedet videre på hva som kan skje i etterhånd med de avgjørelser som er tatt av kommisjonen.

Videre avgrenses mot differensiering av de ulike typer domstolsavgjørelser som kan begjæres gjenopptatt. Heller ikke behandles kommisjonens saksbehandling av innkomne begjæringer, eller de materielle krav for gjenopptagelse som kommisjonens skjønn er bundet av. Dog vil jeg komme inn på disse vilkår under spørsmålet om hva overprøvingsinstansene kan prøve.

Når det gjelder den nye tvisteloven⁸, avgrenses herved mot full behandling av denne. Loven er ikke i kraft. Det vil derfor i skrivende stund være den gamle tvistemålsloven⁹ som er gjeldende rett og blir lagt til grunn for fremstillingen her. Imidlertid viser både ny lovtekst og forarbeidene til denne¹⁰ at rettstilstanden på de områder jeg skal behandle – ikke er tilsiktet endret materielt.

Endelig avgrenses mot overprøvingssituasjoner hvor nye momenter blir fremlagt. Dette må da anses som ny gjenopptakelsesbegjæring og ikke som overprøving av kommisjonens avgjørelse.

1.6 Andre lands ordninger

Som nevnt er ordningen med en frittstående kommisjon ganske unik i verdenssammenheng. Kun England, Skottland og Danmark¹¹ har tilsvarende. Men spørsmålet om overprøving av disse kommisjonenes/særdomstolers avgjørelser er løst på svært forskjellig måte.

Om den engelske kommisjonens¹² overprøvingsmuligheter viser våre forarbeider¹³ at overprøvingsadgangen er delt opp i ulike prøvingstemaer. Påstander om mangelfull saksbehandling blir gjenstand for intern vurdering og tiltak iverksatt dersom det finnes grunn til det. Påklaging av vedtak om å ikke henvise til fornyet domsprosess må imidlertid anlegges ved sivil søksmål mot kommisjonen, og denne adgangen står bare åpen for domfelte.¹⁴ Vedtak om å henvise en sak til ankedomstolen kan ikke angripes rettslig i England.

Den skotske kommisjonens avgjørelser kan overprøves ved intern klage til kommisjonen eller sivilrettslig. I tillegg kan saksbehandlings/myndighetsmisbruksspørsmål innklages til ”The Standards Commission” som overvåker etiske standarder i det offentlige rom.¹⁵ Avgjørelsene til Den Særlige Klagerett i Danmark er endelige.¹⁶

⁸ Lov 17. juni 2005 nr. 90 Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)

⁹ Lov 13. august 1915 nr. 6 Lov om rettergangsmåten for tvistemål (tvistemålsloven, tvml)

¹⁰ NOU 2001:32 Bind A og B, Rett på Sak, Lov om tvisteløsning (tvisteloven). Bind A, s. 190 – 191.

¹¹ Danmark har hatt sin Særlige Klageret siden 1939. Tilgang: <http://www.domstol.dk/page2024.aspx>. (Lest 7.11.05)

¹² The Criminal Cases Review Commission, i kraft fra 10.1.1997. Tilgang: <http://www.ccrcc.gov.uk>

¹³ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s.44.

¹⁴ Adgangen står også åpen for tilsvarende søksmål fra påtalemyndigheten.

¹⁵ The Scottish Criminal Cases Review Commission. Tilgang: <http://www.sccrc.co.uk>. (Lest 7.11.05)

1.7 Historisk perspektiv

Under inkvisisjonens system med tortur og tilståelse som høyeste bevis – ville det ikke vært mulig med noe begrep som gjenopptakelse. Heller ikke under naturretten og de gryende menneskerettstanker i Europa var gjenopptakelse noe tema. I den franske Code d'Instruction Criminelle fra 1808 ble legalitetsprinsippet fastlagt og nye humane tanker omkring strafferettspleie og straffens begrunnelse så dagens lys. Men verken gjenopptakelsesadgang eller overprøving av gjenopptakelsesavgjørelser var noe tema. Når så vår egen grunnlov ble vedtatt i 1814 - etter klar inspirasjon fra de franske prinsipper - må det antas at heller ikke her var gjenopptakelsesinstituttet kjent.¹⁷ Senere kom så debatten om gjenopptakelse og i straffeprosessloven av 1887 var både gjenopptakelse og kjæremålsadgang over gjenopptakelsesavgjørelser nedfelt.¹⁸ Grunnlovens § 90 ble endret i 1914, for å klargjøre adgangen til gjenopptakelse.¹⁹ Siden den gang har så reglene blitt endret både prosessuelt og materielt, i et stadig pågående forsøk på å forbedre prosessen.

Inntil 1981 ble begjæring om gjenopptakelse fortrinnsvis avgjort av de samme dommerne som hadde avsagt dommen som ble begjært gjenopptatt. Begrunnelsen var at disse ville ha de beste saklige forutsetningene for å vurdere om det var grunnlag for gjenopptakelse. I 1981 ble så reglene endret slik at de dommerne som deltok ved behandlingen av den angrepne dommen ikke kunne delta ved avgjørelsen av gjenopptakelsesbegjæringen. Samtidig kom strpl § 392 inn i loven, og åpnet for gjenopptakelse også uten nye bevis eller omstendigheter.

Saksgangen var da denne: Først skulle de ordinære rettsmidler ved strafferettslig hovedforhandling i én instans anvendes, uten videre ankemulighet for skyldspørsmålet. Deretter fulgte eventuell gjenopptakelsesbegjæring som ble behandlet ved den samme domstol, men ikke lenger av de samme dommerne. Avgjørelse av denne begjæringen var kjennelse som kunne påkjæres etter vanlige regler.²⁰

¹⁶ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 44.

¹⁷ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s.45, som siterer fra Den Dømmende Makt(1967) s. 83 - 84.

¹⁸ Lov 1. juli 1887 nr. 5 Lov om Rettergangsmaaden i Straffesager (opphevd), §§ 413 flg, 407 flg.

¹⁹ Jfr. Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s.45.

²⁰ Strpl § 377 flg.

I 1993 fikk vi så en ny betydelig reform, både materielt og prosessuelt.²¹ I tillegg til oppmykningen av de materielle vilkår for gjenopptakelse ved at ”meget tvilsomt” i § 392 annet ledd, ble til kun ”tvilsomt”, ble den prosessuelle ankeadgangen utvidet ved at alle straffesaker skulle begynne i tingretten. Dermed ble det adgang til å få prøvd bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet i to instanser også for de alvorligste sakene, som hittil hadde startet i lagmannsretten.

Saksgangen ble da etter dette først hovedforhandling i tingrett med fulle ankemuligheter til lagmannsrett. Deretter sto det ekstraordinære rettsmiddel gjenopptakelse åpent på samme måte som før. Både avslag og tillatelse til gjenopptakelse kunne påkjæres, likeledes avvisning under den foreløpige prøvingen av saken. Avgjørelser truffet av tingrett kunne da påkjæres til lagmannsrett med adgang til fortsatt kjæremål til Høyesteretts Kjæremålsutvalg – som da hadde begrenset kompetanse, jfr. strpl. § 388. Var avgjørelsen over begjæringen tatt av lagmannsretten, kunne denne påkjæres direkte til Høyesteretts Kjæremålsutvalg, som i disse tilfellene hadde full kompetanse i sin prøving av kjæremålet.²²

Etter opprettelsen av gjenopptakelseskommisjonen er nå denne prosessen endret. Fremdeles avgjøres skyldspørsmålet i to instanser. Deretter kan gjenopptakelse begjæres, men ikke lenger til den rett som avgjorde skyldsspørsmålet sist – avgjørelsen er lagt til kommisjonen som er et forvaltningsorgan utenfor domstolene. Spørsmålet videre er da hvor langt lovendringen om kommisjonen også endrer den tidligere brede påkjæringsretten. Og i så fall hvordan dette harmonerer med konstitusjonelle regler og ulike rettssikkerhetshensyn.

1.8 Rettskilder og metode

Oppgaven løses etter alminnelig juridisk metode. Ettersom dette er et nytt rettslig område med relativt få rettskilder tilgjengelige, er det i tillegg benyttet intervjuer med juridiske fagpersoner i ulike organer.²³

Den viktigste enkeltlov som gjelder kommisjonen, er straffeprosesslovens kap. 27, slik den er etter lovendring 15. juni 2001 nr. 63. Denne løser dog i liten grad overprøvingsspørsmålene, som i

²¹ To-instansloven

²² Avsnittet bygger på Ot.prp. nr. 70(2000-2001), s.44.

²³ Jfr. litteraturlisten

hovedsak må gå etter reglene i tvistemålsloven. Imidlertid vil konstitusjonelle regler – som for eksempel domstolenes prøvelsesrett – kunne gi føringer for tolkninger og grenser for lovreglene. Ved motstrid mellom ferdige tolkede regler, vil da disse få forrang etter lex-superior-prinsippet.

Forarbeidene til lovendringen om kommisjonen – Ot.prp. nr. 70 (2000-2001) og Innst. O. nr. 114 (2000-2001) – er viktige kilder til informasjon omkring overprøving av kommisjonens avgjørelser. Lovens unge alder tilsier at forarbeidene får stor betydning. Den ellers sparsomme rettskildesituasjonen på området tilsier at forarbeidene blir tillagt tung vekt.

Også andre forarbeider har gitt veiledning, for eksempel ”Rett på Sak”²⁴, til den nye tvisteloven som ikke er i kraft ennå. Selv om vekten her er liten, er dagens gjeldende rett oversiktlig klarlagt der.

Rettspraksis på overprøvingsspørsmål finnes ikke ennå. Heller ikke teori eller forvaltningspraksis av betydning. Noe veiledning kan fås ved å se på teori og praksis fra lignende rettsspørsmål. For de spørsmål jeg skal behandle vil det også komme inn en rekke reelle hensyn, spesielt de ulike sidene av rettsikkerhetsprinsippene vil være viktige her.

1.9 Behov for overprøving i praksis

For å belyse behovet for gjenopptakelsesinstituttet viser jeg til en spørreundersøkelse blant erfarne forsvarsadvokater, gjort av Bratholm og Stridbeck i 1997-98.²⁵ Advokatene ble bedt om å angi bl.a. i hvilken utstrekning de hadde hatt klienter som ble straffedømt til tross for at advokaten var overbevist om vedkommendes uskyld. Undersøkellesperioden var fra 1986 til 1995, og de innkomne tall viste i snitt 15 slike saker årlig i perioden. Da mange av de forespurte advokater ikke svarte, og en del forsvarsadvokater ikke ble forespurt, var det rimelig å anta at antall saker på landsbasis, der forsvareren var overbevist om at en domfelt klient var uskyldig, var betraktelig høyere enn 15 per år.²⁶ Tallene viser et høyt antatt behov for gjenopptakelsesinstituttet i 1995.

²⁴ NOU 2001:32 Bind A og B.

²⁵ Bratholm, Anders og Ulf Stridbeck (1998): Rettsikkerhet i praksis – en empirisk undersøkelse, *Lov og Rett* nr. 6 – 1998, s. 323 – 363.

²⁶ Jfr. ovennevnte undersøkelse, s. 329.

Selv med de relativt høye antall saker som er henvist i senere år²⁷ er det ikke noe grunnlag for å anta at behovet er mindre i dag. Imidlertid forteller behovet for gjenopptakelsesinstituttet ikke mye om behovet for overprøving av samme.

Videre kan vises til den praktiske bruk av gjenopptakelsesinstituttet. I årene 1992 til 1999 ble i sum 66 saker besluttet gjenopptatt av retten, dvs. 14,3 % av de innkomne begjæringer og ca. 8 saker i året. Tendensen var at stadig flere saker ble besluttet gjenopptatt, og at stadig flere av gjenopptakelsesavgjørelsene ble tatt av tingretten.²⁸ Tallene viser kun hvilke saker som ble henvist, og gir ikke uttrykk for hvor mange avgjørelser som ble påkjært videre til lagmannsrett eller kjæremålsutvalget.

Tallmaterialet gir ikke informasjon om hvorvidt lagmannsretten i perioden 1992 til 1999 fungerte som overprøvings- eller som førsteinstans i gjenopptakelsesspørsmålet. Lagmannsretten henviste 24 saker i disse årene. Det kan antas at mange av straffesakene opprinnelig var pådømt før to-instans-reformen i 1993 trådte i kraft. Da var lagmannsretten førsteinstans for straffesaker og derved også for gjenopptakelsesbegjæringer over grove forbrytelser. På samme måte er lagmannsretten førsteinstans for gjenopptakelsesbegjæringer over alle straffedommer som er behandlet i to instanser, både før og etter lovendringen i 1993. Det må derfor antas at lagmannsrettens henvisninger i stor grad var som førsteinstans, og kun et fåtall som overprøvingsinstans i disse årene. I perioden avgjorde høyesteretts kjæremålsutvalg kun gjenopptakelse i én enkelt sak. Den praktiske nytteverdien for domfelte - ved den tidligere kjæremålsmulighet til høyesterett - var derfor tilnærmet hypotetisk.

Tallmaterialet gjør det ikke mulig å drøfte nærmere hvordan bruken av overprøvingsmulighetene ble praktisert i de angjeldende år. Det vil da heller ikke være mulig å vurdere hvordan behovet for overprøving vil bli fremover.

Etter at gjenopptakelseskommisjonen trådte i kraft har antall begjæringer økt kraftig, mens antall henviste saker har vært lavt: 5 saker i 2004 og 5 saker hittil i 2005 (frem til 21. november). Antall klagesaker frem til oktober 2005 har vært 3 interne klager til kommisjonen og 1 til sivilombudsmannen. Ingen strafferettslige søksmål er blitt anlagt hittil.

²⁷ Ot.prp.nr. 70 (2000-2001), s.18 viser i alt 13 i 1997, 19 i 1998 og 13 i 1999.

²⁸ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001) s.18.

2 Er det mulighet for overprøving

2.1 Er det mulighet for overprøving etter strafferettslige prinsipper

2.1.1 Kan strafferettslig overprøving avskjæres eller ikke

Før opprettelsen av gjenopptakelseskommisjonen var hovedregelen at avgjørelse om å tillate eller ikke tillate gjenopptakelse kunne påkjæres til overordnet instans, slik at avgjørelse foretatt av tingretten kunne overprøves av lagmannsretten, og avgjørelse foretatt av lagmannsretten kunne overprøves av høyesteretts kjæremålsutvalg. Dette følger av straffeprosessloven § 377, som står uendret også for situasjonen etter endringsloven. Imidlertid gjør § 377 unntak for kjennelser som etter *”særskilt lovregel er uangripelig”*.

Den første problemstillingen som reises er da hvorvidt det finnes slik særskilt lovregel som gjør avgjørelsen i kommisjonen uangripelig. Etter endringsloven om gjenopptakelseskommisjonen er det ikke tvilsomt at straffeprosessloven § 395 tredje ledd, 1. pkt. utgjør en slik ”særskilt lovregel” – slik at påkjæringsadgangen etter § 377 begrenses i forhold til avgjørelser foretatt av kommisjonen. Dette utgjør derved en bevisst endring og formell innskrenking i påkjæringsadgangen i forhold til tidligere rettstilstand. Både forarbeider og lovkommentarer gir her full støtte i samme retning.²⁹

Spørsmålet blir deretter hvorvidt grunnlovens³⁰ § 88 første ledd, 2.pkt., setter noen grenser for lovgivers anledning til å begrense overprøving av kommisjonens avgjørelser ved lov. Grunnloven gir her tillatelse til å innskrenke domstolsadgangen ved alminnelig lov, som for eksempel strpl § 395 tredje ledd, 1.pkt.. Selv om vi altså hittil har hatt overprøvingsmuligheter ved strafferettslig kjæremål i henhold til § 377, har dette vært gitt ved vanlig formell lov, og kan derfor igjen avskjæres ved formell lov. Når så gjenopptakelsesinstituttet i seg selv utgjør et tidligere ukjent ekstravern for domfelte, vil heller ikke rettsikkerhetshensyn peke i retning av å tolke

²⁹ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 47, og Bjerke og Keiserud (2001), s. 1237.

³⁰ Lov 17. mai 1814 Kongeriget Norges Grundlov (grunnloven, grl)

paragrafen innskrenkende. Grunnloven gir således ikke hjemmel for å begrense lovgivers kompetanse til å gi lov som innskrenker overprøvingsretten. Forarbeidene gir støtte til dette syn.³¹

Spørsmålet blir så hvorvidt andre konstitusjonelle regler begrenser lovgivers kompetanse til å gi lover som innskrenker overprøvingsretten. Her vil prinsippene om domstolskontroll med forvaltningsavgjørelser sette begrensninger for hvordan lovregelen i straffeprosessloven § 395 tredje ledd, 1. pkt., kan forstås. Etter disse domstolsskapte prinsipper – hjemlet i bred rettspraksis og i stadig utvikling i tråd med samfunnet – kan alltid domstolen overprøve hvorvidt lovhjemmelen for kompetansebruken er riktig tolket, saksbehandlingsreglene fulgt, faktum og subsumpsjonen riktig, samt hvorvidt det foreligger myndighetsmisbruk. Hvorvidt denne domstolskontroll må foregå etter strafferettslige eller privatrettslige prinsipper – sier de konstitusjonelle reglene ikke noe om. Man må da kunne anta at regelen i straffeprosessloven § 395 tredje ledd, 1.pkt., ikke bryter med konstitusjonelle regler når den stenger for overprøving etter straffeprosessloven, så lenge det ikke stenges for sivilrettslig prøving.

Teorien gir støtte for at konstitusjonelle regler setter grenser for lovgivers anledning til å beskjære domstolskontroll med forvaltning, eksempelvis Eckhoff og Smith³²: *”...prinsippene om domstolskontroll med forvaltningen et stykke på vei har grunnlovs rang, slik at prøvelsesretten ikke kan oppheves helt eller beskjæres radikalt ved vanlig lov.... Hvor langt en kan gå i retning av å beskjære prøvelsesretten uten å støte på den ”harde kjerne” ... er noe uklart.”* Men teorien gir ingen direkte innspill til spørsmålet om hvorvidt overprøvingen må være strafferettslig eller ikke.

Forarbeidene gir her innspill om at *”Konstitusjonelt sett er det av mindre betydning hvordan den enkelte må gå frem for å få prøvd kommisjonens avgjørelse – i form av sivil søksmål, et kjæremål etter straffeprosesslovens regler...”*.³³ Dette peker i retning av at konstitusjonelle regler ikke står i veien for kun sivilrettslig overprøving.

Formell lov, forarbeider og teori peker da i samme retning: Strafferettslig overprøving avskjæres de lege lata. Verken grunnlov eller konstitusjonelle prinsipper står i veien for denne avskjæring.

³¹ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s.45.

³² Eckhoff og Smith (1998), s.633 – 634.

³³ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s.47.

2.1.2 Hensyn for og imot strafferettslig overprøving

Med avskjæring av straffeprosslig kjæremålsadgang bortfaller en rettsikkerhetsgaranti som har stått åpen så lenge gjenopptakelse har vært et begrep i norsk rett. Formelt kan man miste ett eller to nivåer i rettspleien – som man altså tidligere hadde rett til. Prosessen med kjæremål var dessuten enklere. I stedet henvises til fullt sivilt søksmål med vanskeligere adgang og flere prosessforutsetninger enn i straffeprosessen. Det vil da kreves større ressurser, både økonomisk og av arbeidsinnsats/engasjement enn det domfelte som oftest har. Dette taler i retning av at sivilrettslig søksmål kan bli forbeholdt de ressurssterke. En slik ordning virker derfor ikke i retning av mer rettsikkerhet for domfelte, men bærer heller preg av å være en minimumsløsning for å ikke bryte mot maktfordelingsprinsippet og konstitusjonelle regler.

Imidlertid kan det argumenteres med at de rettsikkerhetsgarantier domfelte mister mer enn oppveies ved den nye førstegangsbehandlingen i gjenopptakelseskommisjonen. Fordelene for siktede ved kommisjonsbehandlingen utgjør en vesentlig forbedring av rettsikkerheten for domfelte.

Man kan reise spørsmål om hvilken overprøvingsinstans som vil ha best mulighet til å ytterligere belyse den materielle sannhet etter kommisjonens avgjørelser. Det må her antas at de strafferettslige etterforskningsskritt retten kan ta vil være mer uttømmende enn de sivilrettslige. Dette peker i så fall i retning av å beholde den strafferettslige kjæremålsmulighet. Men verken domstolens mulighet til å ”..innhente opplysninger og beslutte bevisopptak”³⁴ ved strafferettslig kjæremål, eller en eventuell plikt til materiell prosessledelse ved sivilrettslig søksmål³⁵ vil antagelig kunne belyse faktum i saken bedre enn kommisjonen selv. I alle tilfelle vil overprøvingens temaer i liten grad være på de materielle bevisområder. Hensynet til den materielle sannhet vil derfor ikke veie tungt i noen retning her.

En mulig strafferettslig kjæremålsadgang kunne tenkes å bli benyttet i svært mange saker, ifølge forarbeidene.³⁶ Dette ville kunne redusere kommisjonens betydning til å kun bli et utredningsorgan på veien til nye domstolsrunder om gjenopptakelsesspørsmålet.³⁷ Hensynet bak kommisjonens

³⁴ Strpl § 384

³⁵ Tvml § 86 andre ledd, 2. pkt.

³⁶ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 45 og 47.

³⁷ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 47.

anseelse og tillitsskapende effekt peker også i retning av å gjøre deres avgjørelser mest mulig endelige. Kostnads- og effektivitetshensyn peker i samme retning.

De lege lata er disse hensynene veid av lovgiver slik at hensynene for strafferettslig overprøving må vike for å lage en sterk og godt fungerende kommisjon.

2.1.3 Gjelder avskjæringen alle kommisjonens avgjørelser

Den neste problemstillingen som reises er hvorvidt regelen i § 395 tredje ledd, 1. pkt. begrenser påkjæringsretten i forhold til alle kommisjonens avgjørelser – eller om dette bare gjelder for noen typer avgjørelser.

Ser man på ordlyden ”*Kommisjonens avgjørelser.*” i lovteksten § 395 tredje ledd, 1. pkt. alene, synes det å være den rette forståelse at skranken gjelder alle kommisjonens avgjørelser – både prosessledende og materielle.

Imidlertid kan regelen i 1. punkt ses i sammenheng med 2. pkt, som omhandler saksbehandlingsregler og personell kompetanse. Det følger av 2. pkt. at enkelte avgjørelser kan tas av kommisjonens leder eller nestleder alene. Dette står i kontrast til kompetanseregelen i straffeprosesslovens § 399 som krever at fem medlemmer av kommisjonen avgjør om begjæringen skal tas til følge eller ikke. Ser man disse to kompetansereglene i sammenheng, tilsier dette at regelen i § 395 tredje ledd, 2.pkt., henspiller til andre avgjørelser enn selve spørsmålet om gjenopptakelsesbegjæringen skal tas til følge eller ikke. Dette kan være for eksempel saksbehandlingsspørsmål og andre prosessledende avgjørelser. Den uttrykkelige skranken i § 395 tredje ledd, 1. pkt., for å påkjære avgjørelser gjort av kommisjonen – kan derfor etter sin sammenheng med regelens 2. pkt. – vurderes å tolkes innskrenkende til å kun gjelde prosessledende avgjørelser og ikke selve begjæringen.

I sum synes det noe uklart hvorvidt lovteksten setter skranke for overprøving av alle kommisjonens avgjørelser eller bare av de prosessledende. Den klare ordlyden i § 395 tredje ledd, 1. pkt., peker likevel i retning av at skranken gjelder alle avgjørelser, slik at den generelle tillatelsen til kjæremål i § 377 settes til side, og kjæremål bare tillates etter straffeprosessuelle regler dersom det gis positiv lovregel for det ”*der det er uttrykkelig sagt i loven*”.

Forarbeidene gir tilsynelatende støtte i begge retninger. Støtte til synsvinkelen om at skranken kun gjelder prosessledende avgjørelser, gis indirekte ved først å fastslå at prosessledende avgjørelser som hovedregel ikke skal overprøves – med henvisning til § 395 tredje ledd, for deretter å fortsette å diskutere hvorvidt avgjørelse om selve begjæringens innvilgelse kan overprøves eller ikke.³⁸ Dette er nærliggende å tolke underforstått slik at § 395 tredje ledd ikke løser spørsmålet om overprøving av den materielle avgjørelsen. Imidlertid er disse uttalelsene ikke entydige og klare.

Støtte til synsvinkelen om at skranken gjelder alle avgjørelser finnes under behandling av den konkrete paragraf.³⁹ Her fastslår forarbeidene utvetydig at begrensningen av overprøvingsadgangen skal gjelde ”*både kommisjonens avgjørelse av om begjæringen skal tas til følge, og kommisjonens prosessledende avgjørelser...*”.

Med denne siste uttalelsens fasthet og klarhet, kontra den første uttalelsens uklarhet, må forarbeidene kunne antas å gi klar støtte til tolkningen at 395 tredje ledd utgjør unntak fra § 377 ved alle kommisjonens avgjørelser. Bjerke og Keiserud bekrefter synspunktet.⁴⁰

I sum fremstår lovtekst og forarbeider i samme retning slik at § 395 tredje ledd, 1.pkt. gir lovgitte unntak fra retten til overprøving etter § 377, for alle typer av kommisjonens avgjørelser.

2.1.4 Hva slags hjemmel trenges for å likevel tillate strafferettslig overprøving

Kommisjonens avgjørelser kan likevel overprøves strafferettslig når det foreligger positiv lovhjemmel for dette – jfr. § 395 tredje ledd, 1.pkt. Et eksempel på slik positiv hjemmel er spørsmålet om avhør av vitner – prosessledende avgjørelser her kan bringes inn for domstolene ved kjæremål – med hjemmel i § 398 a andre ledd, 5. pkt. Hjemmelen for strafferettslig overprøving er her klar.

I andre tilfelle kan hjemmelen være langt mindre klar. Det kan da være av interesse for overprøvingsretten å se hvor grensene går for hva som anses som positiv hjemmel. Imidlertid er

³⁸ Ot.prp .nr. 70(2000-2001), s. 44.

³⁹ Ot.prp. nr. 70(2000-2001), s. 73 om § 395 tredje ledd

⁴⁰ Bjerke og Keiserud (2001), s. 1237

spørsmålet om hjemmelens rekkevidde av generell karakter og ligger litt på siden av oppgavens tema. Spørsmålet vil derfor bare bli kort behandlet her.

Spørsmålet kan være aktuelt ved såkalte sideavgjørelser uten betydning for selve begjæringen.⁴¹

Utgangspunkt tas i et konkret eksempel: En kommisjonsoppnevnt advokat leverer salæroppgave til kommisjonen – som ikke godtar salærkravet. Spørsmålet er da hvorvidt advokaten kan kreve strafferettslig overprøving av denne avgjørelsen. Nå er ikke advokaten selv part i gjenopptakelsesbegjæringen, men berøres likevel av kommisjonens prosessledende avgjørelser.

I henhold til reglene i straffeprosessloven kap. 27 finnes ingen direkte hjemmel for strafferettslig overprøving. Imidlertid kan hjemmelskjede vurderes ut fra regelen i strpl § 397 andre ledd.⁴²

Salærspørsmål ligger utenfor legalitetsprinsippets kjerneområde. Da må også mer avledet hjemmelskjede kunne godtas. Hjemmelskjeden her må anses holde mål, slik at advokaten antas å ha påkjæringsrett.

Forarbeidene er tause til dette generelle tema. Bjerke og Keiserud gir innspill til at advokaten har påkjæringsrett.⁴³ Reelle hensyn peker i samme retning: Dette handler om advokatens inntekt og levebrød. Dersom salærspørsmålet unntas fra overprøving når advokat oppnevnes via kommisjonen vil det kunne påvirke advokater til å avstå fra oppdrag fra kommisjonen. Det bør dessuten vises varsomhet med å innskrenke en rettsikkerhet advokaten ellers har i straffeprosessen.

I sum peker dette – etter min mening - i samme retning, at advokaten har påkjæringsrett med hjemmel i strpl § 397 andre ledd. Imidlertid er dette uavklart de lege lata. Sivilrettslig påkjæringsadgang står imidlertid alltid åpen. Det kan forøvrig reises spørsmål hvorvidt advokaten også kan innklage kommisjonens salæragtgjørelse til departementet som klageinstans. Dette blir behandlet senere (punkt 3.1).

⁴¹ Bjerke og Keiserud (2001), s. 1194.

⁴² Strpl § 397 henviser til § 107, som henviser til § 78 andre ledd, 2.pkt., som gir hjemmel etter Lov 13. juni 1980 nr. 35, Lov om fri rettshjelp, rettshjelploven, § 28a .

⁴³ Bjerke og Keiserud (2001), s. 1195.

2.1.5 Konklusjon om mulighet for strafferettslig overprøving

Selv om vi hittil har hatt overprøvingsmuligheter i henhold til strpl § 377, har disse vært gitt ved vanlig formell lov, og kan derfor igjen avskjæres ved formell lov. Straffeprosessloven og forarbeider gir her klar regel om avskjæring av strafferettslig overprøving. Grunnloven hindrer ikke avskjæringen. Heller ikke teori, reelle hensyn eller konstitusjonelle regler om domstolskontroll gjør dette direkte, så lenge domstolskontrollen ikke også avskjæres sivilrettslig.

Etter denne gjennomgang skulle det være klarlagt de lege lata at verken kommisjonens prosessledende avgjørelser eller avgjørelsen hvorvidt begjæringen skal tas til følge eller ikke – kan overprøves strafferettslig med mindre det finnes positiv lovhjemmel for dette. Eksempel på slik positiv lovhjemmel er straffeprosessloven § 398 a andre ledd, 5. pkt – om innkalling av vitner, men også mer fjernt avledede hjemmelskjeder kan tenkes å gi unntak.

2.2 Hva slags overprøving åpnes det da for

2.2.1 Formell lov

Lovreglene om gjenopptakelseskommisjonen i straffeprosessloven verken regulerer eller begrenser spørsmålet om mulighet for sivilrettslig overprøving av kommisjonens vedtak, kun strafferettslig. Tvistemålsloven § 396 åpner da for sivilrettslig påkjæring av vedtaket med mindre regelen i strpl § 395 tredje ledd, 1.pkt., utgjør unntak også i forhold til tvistemålsloven.⁴⁴ Når ordlyden i tvml § 396 er identisk med ordlyden i strpl § 377, og antagelig tolkes likt med denne, blir straffeprosessloven § 395 tredje ledd, 1.pkt., unntak også her. I sum peker derfor lovtekst i retning av at overprøving ved kjæremål skal avskjæres også sivilrettslig. Forarbeidene støtter dette forutsetningsvis.

Man står da igjen med alminnelig sivilrettslig søksmålsadgang som står åpen for alle slags saker og parter, kun begrenset av prosessforutsetningene i formell lov. Søksmålsadgangen vernes av både grl § 88 og de konstitusjonelle regler som skal behandles under.

⁴⁴ Og derfor ”etter særskilt lovregel er uangripelig”, jvf. tvml § 396.

2.2.2 Grunnloven og andre konstitusjonelle regler

Den domstolsskapte kontrollen med forvaltningen har sedvanerettslig hjemmelsgrunnlag av til dels konstitusjonell grad. Selv om derfor grl § 88, første ledd, 2.pkt., ikke avskjærer lovgiver i å gi lovregler som innskrenker kjæremålsadgangen, vil det derfor alltid være sider av avgjørelsen som domstolene kan prøve. Denne overprøvingsrett kan derfor ikke avskjæres med alminnelig lovregel. Når så drøftelsene over viser at kjæremålsretten avskjæres både strafferettslig og sivilrettslig de lege lata, peker dette i retning av at ikke også den sivilrettslige søksmålsrett kan avskjæres vesentlig uten å bryte denne konstitusjonelle sedvaneretten.

2.2.3 Forarbeidene

I høringsinnspill til odelstingsproposisjonen mener Borgarting lagmannsrett⁴⁵ at alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper gir følgende overprøvingsmuligheter selv om man avskjærer straffeprosessuell overprøvingsrett: At kommisjonen som forvaltningsorgan kan omgjøre sitt vedtak etter eget initiativ, at sivilombudsmannen vil ha kompetanse til å uttale seg om saken, samt at sivil domstolsprøving ikke avskjæres.

Departementet tilslutter med konklusjonen at det *”bør gjelde de samme reglene for domstolsprøving av kommisjonens avgjørelse som for domstolsprøving av andre typer forvaltningsvedtak. Det vil da være mulig å anlegge sivilrettslig søksmål om at kommisjonens avgjørelser er ugyldige, og kommisjonen vil være undergitt Sivilombudsmannens kontroll.”*⁴⁶

Videre blir det lagt vekt på at kommisjonens saksbehandlingsregler åpner for en intern klageprosedyre.⁴⁷ Innstillingen til odelstinget er like klar i sin ordlyd når de tilslutter seg departementets syn.⁴⁸

Forarbeidene peker derfor klart og tydelig i samme retning som de konstitusjonelle reglene om domstolskontroll: At kommisjonens avgjørelser kan prøves ved klage og ved sivilrettslig søksmål.

⁴⁵ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 45.

⁴⁶ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 47-48.

⁴⁷ Ot.prp. nr. 70(2000-2001), s.48.

⁴⁸ Innst. O. nr. 114 (2000-2001), s. 9.

2.2.4 Teori

Bjerke og Keiserud bekrefter forarbeidene, slik at det er ”*prinsipielt adgang til å anlegge siviltsøksmål mot kommisjonen etter de alminnelige reglene om domstolsprøving av forvaltningsvedtak*”.⁴⁹

2.2.5 Andre regler

Forarbeidene viser til at alminnelige forvaltningsrettslige regler gir hjemmel for ulike utenrettslige reaksjoner.⁵⁰ For eksempel kommer saksområdet innunder Sivilombudsmannens kompetanse, og det avskjæres ikke mot at kommisjonen selv kan omgjøre eget vedtak. Likeledes henvises det til intern klageordning som skal utvikles, samt til den situasjon at nye bevis/materielle vilkår for gjenopptakelse medfører at helt ny søknad kan sendes.⁵¹

2.2.6 Hensyn for og imot overprøving i det hele tatt

Det er ikke gitt at kommisjonens avgjørelser må kunne etterprøves. I Danmark er avgjørelsene til Den Særlige Klageret endelige, uten noen prøvelsesrett. Imidlertid viser gjennomgangen over at tilsvarende avskjæring etter norske regelsett ville stride mot konstitusjonell sedvanerett som for eksempel domstolenes prøvelsesrett, samt mot maktfordelingsprinsippene.

Selv om kommisjonens avgjørelser ikke er egne inngripende tiltak, vil avgjørelsene likevel ha stor betydning for den det gjelder. For den urettmessig straffedømte og dennes nærmeste kan avgjørelsen være fortsettelsen på en livsvarig tragedie. Hensynet til rettsikkerhet taler derfor til fordel for domstolsprøving.⁵²

Det kan også tenkes at i bestemte tilfeller har den dømte et tilnærmet rettskrav på å få sin sak gjenopptatt. I så fall kan en motsatt avgjørelse i kommisjonen bli et direkte ulovlig vedtak.⁵³ Det at

⁴⁹ Bjerke og Keiserud (2001), s. 1247.

⁵⁰ Jfr. Borgarting lagmannsretts høringsuttalelse i Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s.45.

⁵¹ Situasjonen ligger da innenfor de materielle regler for gjenopptakelse som ikke er hovedfokus i denne oppgaven, jfr. avgrensning i punkt 1.5 over.

⁵² Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 47.

⁵³ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 45.

muligheten teoretisk står åpen for dette taler tungt i retning av å tillate domstolsprøving. I samme retning peker at slike avgjørelser til nå har ligget hos domstolene.⁵⁴

I motsatt retning peker spesialiseringshensynet. Med vide fullmakter til å undersøke og etterforske på egen hånd, oppnår kommisjonen en slik grad av spesialisering at det kan virke meningsløst at andre organer skal overprøve kommisjonens arbeide. Verken domstol eller forvaltning kan konkurrere med den umiddelbarhet kommisjonen får til den enkelte sak. Dessuten vil nettopp saksbehandlingsreglene kommisjonen er undergitt understreke likhetene med domstolene. Behovet for overprøving vil derfor være mindre enn for forvaltningsavgjørelser ellers. I samme retning peker at et av formålene med kommisjonsordningen var å løfte gjenopptakelsesspørsmålet ut av domstolsapparatet. Økonomi- og effektivitetshensyn peker i samme retning, at enhver sak må ha en ende.

Nå er ikke kommisjonens materielle avgjørelser de mest sannsynlige overprøvingstemaer, men heller for eksempel saksbehandlingsfeil og lovtolkning. På disse områder vil domstolen kunne anse seg selv som spesialist. Dette peker igjen i retning av at kommisjonens avgjørelser bør kunne overprøves på slike områder.

Ved avveining av disse hensynene, vil rettssikkerhetshensyn for den domfelte telle tungt i retning av å tillate overprøving. Det ville også grense mot konstitusjonelle regler å beskjære overprøvingsretten ytterligere enn allerede gjort ved avskjæring av strafferettslig kjæremål.

De lege lata er disse hensynene også veid av lovgiver i samme retning, slik at både klageordninger og sivilrettslig søksmål er mulig.⁵⁵

2.2.7 Konklusjon om overprøvingsmuligheter

Selv om formell lov avskjærer både strafferettslig og sivilrettslig overprøving ved kjæremål, avskjæres ikke den alminnelige sivilrettslige søksmålsadgang. Dette ville heller ikke kunne avskjæres uten å stride mot konstitusjonell sedvanerett som da har høyere rang. Forarbeidene støtter dette syn og konkluderer med at denne søksmålsadgangen skal være etter sivilrettslige regler.

⁵⁴ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 47.

⁵⁵ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 47-48.

Forarbeidenes klarhet vil her tilsi tung vekt i samme retning som de konstitusjonelle regler. Også teori og rettsikkerhetshensyn støtter dette synspunkt.

Forarbeidene gir dessuten hjemmel for administrativ overprøving ved klageordning, samt mulighet for klage til sivilombudsmannen.

3 Klageordning og omgjøringsrett

3.1 Er det mulig å klage til overordnet organ

Det kan reises spørsmål om det burde foreligge en klagerett til overordnet organ. Argument for dette kan være den dobbeltrolle kommisjonen vil komme i når de skal vurdere en klage på sitt eget vedtak. Motargumentet er hensynet til at enda flere instanser vil kreve ytterligere ressurser. Det moment at man ved kommisjonen overfører rettsmidler fra domstolsprosess til forvaltningsprosess, er bare ment å være en mellomstasjon før saken eventuelt går tilbake til domstolene. Det kan derfor synes unødvendig å åpne alle forvaltningsprosessene i tillegg til de domstolsmessige prosesser – det kunne åpne for doble prosessløp.

Det foreligger ingen prinsipiell og ulovfestet klagerett for forvaltningsavgjørelser. Enhver klageadgang må derfor ha hjemmel. Spørsmålet er da hvorvidt forvaltningsloven kan være en slik hjemmel.⁵⁶ Forvaltningsloven kap. VI gir klageadgang for alle som berøres av inngripende forvaltningsvedtak. Imidlertid gjør fvl § 4 første ledd, litra b), unntak for rettspleielovene, som regulerer gjenopptakelseskommisjonens arbeid. Forvaltningsloven kan derfor ikke hjemle noen klageadgang over kommisjonens avgjørelser. Man må derfor se etter hjemmel i andre rettslige grunnlag.

Kommisjonen er organisert under Justisdepartementet. Det neste spørsmålet blir da om man kan finne klagehjemmel i departementets instruksjonsmyndighet over kommisjonen, slik at departementet blir klageinstans. Straffeprosessloven § 395 fjerde ledd, 3. pkt., fastsetter i klar lovtekst at kommisjonen ikke kan instrueres når det gjelder den faglige utøvelsen av sin myndighet. Samme ledd begrenser departementets styringsrett til organisatoriske og administrative forhold, som ikke vil kunne påvirke en pågående sak direkte. Forarbeidene klargjør dette ytterligere: Dersom instruks fra departementet er av en slik karakter at de *”...kan få betydning for rettsanvendelsen eller skjønnsutøvelsen eller begge deler...må prinsippet om kommisjonens*

⁵⁶ Lov 10. februar 1967 Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven, fvl)

uavhengighet slå igjennom, og begrense instruksjonsmyndigheten”.⁵⁷ Det kan derfor ikke finnes noen klagehjemmel i departementets instruksjonsmyndighet. Departementet fremstår derfor ikke som en klagemulighet når det gjelder faglig utøvelse av sin myndighet.

Derimot kan det tenkes klagemulighet over at kommisjonen ikke har blitt bevilget nok ressurser til en forsvarlig saksbehandling, slik at denne har tatt for lang tid, eller at det ikke har vært nok ressurser til avhør og andre etterforskningsskritt. Da kan det tenkes at departementet kan ta imot saken og bringe disse erfaringene videre til politisk behandling. Dette kan så få betydning for fremtidige ressurstilganger til kommisjonen, men gir ingen virkning til den enkelte sak.

Imidlertid kan det reises spørsmål om hvorvidt departementet kan komme med eget vedtak som avgjør den innklagede sak materielt, uten direkte å overprøve kommisjonen. Et viktig hensyn som taler for å ikke fatte slikt vedtak i departementet – er at kommisjonens arbeidsmetodikk vil bli direkte motarbeidet og undergravet, med den følge at tilliten til kommisjonens arbeid svekkes. På den annen side kan det tenkes at klagesaken gjelder andre avgjørelser enn de som ligger midt i kommisjonens kjerneområde.⁵⁸ Det vil da ikke ha like stor negativ virkning for kommisjonens anseelse som ellers. Er vedtaket reelt en kamuflert overprøving, peker dette i retning av at det ikke kan fattes. Adgangen til slike vedtak er ikke avklart de lege lata pr. i dag. Jeg har vanskelig for å se hvordan selvstendige vedtak i departementet uansett kan gjøre annet enn å regulere tilførselen av ressurser til kommisjonen utifra politiske vedtak. I alle tilfelle vil det ikke dreie seg om en klageordning, men om forskjellige selvstendige vedtak. Videre utredning av spørsmålet faller derfor utenom oppgaven.

Det kan reises spørsmål hvorvidt klageadgang står åpen til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité. Denne komité – hjemlet i grl. § 75 litra f) og Stortingets forretningsorden § 12 nr. 8 - skal ha parlamentarisk kontroll med statsrådenes og regjeringens meldinger og protokoller. Komitéens kontroll kan derfor ikke strekke seg lenger enn statsrådets kontroll. Siden den faglige delen av gjenopptakelseskommisjonens myndighetsutøvelse ligger utenfor statsrådets kontroll- og instruksjonsmyndighet, ligger dette trolig også utenfor den parlamentariske kontroll. Det kan derfor ikke klages til kontroll- og konstitusjonskomitéen over realitetsavgjørelser fra kommisjonen. Imidlertid kan det - som for klage til departementet - tenkes klagemulighet over at kommisjonen

⁵⁷ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 29.

⁵⁸ Eksempelvis sideavgjørelser uten betydning for selve begjæringen (se punkt 2.1.4 over).

ikke har blitt bevilget nok ressurser til en forsvarlig saksbehandling. Da kan nok komitéen behandle saken, hvilket kan få betydning for fremtidige ressurstilganger. På samme vis som ved klage til departementet, kan jeg ikke se at dette tilfører den enkelte sak noen reell overprøving, og ordningen kan derfor vanskelig kalles en klageordning.

Spørsmål kan også reises hvorvidt det kan klages til overnasjonale organer som for eksempel Menneskerettsdomstolen.⁵⁹ Imidlertid er det etter departementets syn ikke holdepunkter for at EMK får anvendelse ved behandlingen av spørsmålet om gjenopptakelse.⁶⁰ Dette er da enda mindre aktuelt for overprøvingsspørsmål. Praksis viser i alle tilfelle at domstolen er tilbakeholden med å behandle saksgangen i ferdige saker.

Ikke på noen av disse områder kan det sies å foreligge hjemmel for klageadgang til overordnet instans.

3.2 Intern klageordning – hjemmel og rammer

Lovteksten i strpl § 399 står ikke i veien for at kommisjonen selv har en intern klageordning og omgjøringsvurdering. Forarbeidene gir for øvrig klar støtte for at dette skal være ordningen og gir antagelig den klareste hjemmelen for intern klageordning.⁶¹

Henvisningen i forarbeidene til den engelske klagemåte krever en rask redegjørelse for denne modellen. Overprøvingsadgangen her er delt opp i ulike prøvingstemaer. Påstander om mangelfull saksbehandling blir gjenstand for intern vurdering. Klageren får melding om tiltak som iverksettes og eventuelle avgjørelser som treffes, og spørres om han ønsker å gå videre med saken. Dersom dette bekreftes blir hele saksbehandlingen vurdert på nytt. Det kommer ikke frem av forarbeidene hvorvidt begge parter eller bare domfelte har denne klageretten. Påklaging av vedtak om å ikke henvise til fornyet domsprosess må imidlertid anlegges ved sivil søksmål mot kommisjonen, og

⁵⁹ Lov 21. mai 1999 nr. 30 Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven, EMK), Vedlegg 1, Del II.

⁶⁰ Ot.prp. nr. 70(2000-2001), s. 26.

⁶¹ Ot.prp. nr. 70(2000-2001), s. 48: "Blant annet bør det utformes....en egen intern klageprosedyre slik som i England..", samt Innst. O. nr. 114 (2000-2001), s. 9: "Det skal for øvrig utarbeides en generell intern klageprosedyre i kommisjonen".

denne adgangen står bare åpen til gunst for domfelte. Vedtak om å henvise en sak til ankedomstolen kan ikke angripes rettslig i England.⁶²

Klageadgangen i vår egen kommisjon avviker på mange områder fra denne engelske modellen. En rekke spørsmål er dog ikke avklart ennå. I kommisjonens startfase – som vi fremdeles må sies å være i – kan spørsmålet om overprøvingsmuligheter synes fjernt. Man har nok med å få kommisjonen igang rent praktisk, få oversikt over sakstilgangens størrelse og samt organisere kommisjonens arbeid. De politisk bevilgede ressurser til kommisjonens drift gir rammebetingelser for kommisjonens totale engasjement. Spørsmålet om overprøving kommer da litt langt frem i tankerekken. Behovet har hittil heller ikke vist seg å være stort. Av de mange begjæringer som er avvist, forkastet og ikke tatt til følge, er det i skrivende stund kun innkommet tre klager. Av disse er to avslått og én ennå ikke ferdig behandlet.

Det finnes få ferdige regelsett kommisjonen er bundet av når det gjelder utformingen av klageordningen – man er frigjort fra forvaltningslovens klageregler både med hensyn til hvem som kan klage, klagefrister, form og klagetemaer. Imidlertid gir kommisjonens hjemmelslov - straffeprosessloven - enkelte føringer for saksbehandling som da også gjelder klageadgangen, likeledes vil de ulovfestede regler for god forvaltningsskikk sette enkelte rammer.

Slik ordningen kan tenkes pr. i dag, blir derfor det meste de lege ferenda-betraktninger. Ved behandling av konkrete saker vil veien i stor grad bli til mens man går.

3.3 Intern klageordning – om parter, form, innhold samt noen vurderinger

Forarbeidene benytter ordene ”intern klageprosedyre”. Ordet ”klage” indikerer at saken ses på med nye friske øyne – en såkalt ”second opinion”. Dette passer ikke så godt på klageprosessen slik den kan foregå internt i en liten kommisjon. Et bedre begrep enn klageordning er derfor ”krav om fornyet behandling”- da det nesten alltid vil være de samme personer som henholdsvis utredet og avgjorde den første begjæringen som skal behandle klagekravet.⁶³ I det følgende brukes derfor også begrepet forny et behandling om den interne klageadgangen.

⁶² Avsnittet bygger på Ot.prp. nr. 70(2000-2001), s. 44.

⁶³ Unntak fra denne ordningen kan tenkes dersom kommisjonens leder eller nestleder alene har tatt en prosessuell avgjørelse i tråd med strpl § 395 tredje ledd 2. pkt., da vil klageadgangen involvere andre.

Denne formen for intern klagehåndtering stiller spesielle krav til kommisjonens dyktighet. Det kan nok være en ekstra utfordring å skulle behandle saken på nytt uten å se hen til den første behandlingsomgangen. Imidlertid skal det pågangsmot til for en domfelt å kreve enda en behandlingsrunde. Et krav om fornyet behandling kan derfor være en sterk indikator på at noe viktig er blitt oversett i prosessen. Dette taler i retning av at klagekrav undergis en svært grundig og årvåken behandling.

Hvem kan kreve fornyet behandling? Kommisjonen er som nevnt ikke bundet av verken begrepet ”klageinteresse” i fvl § 28, eller av ”rettslig klageinteresse” i tvml § 54. Da er det det alminnelige partsbegrepet i straffeprosessloven som regulerer spørsmålet. I henhold til strpl § 398 andre ledd begrenses partsbegrepet ved første gangs behandling til den domfelte samt påtalemyndigheten. Fornærmede har de lege lata ingen partsrettigheter og heller ingen klagerett, selv om han/hun ellers gis enkelte begrensede rettigheter. Kommisjonen har valgt å forholde seg til samme partsbegrep ved klageomgangen.

Det kan reises noen spørsmål her de lege ferenda, både om hvorfor påtalemyndigheten anses som part, og om hvorfor fornærmede ikke gjør det. Under siste høringsrunde under forarbeidene kom riksadvokaten med uttalelser om at *”..påtalemyndigheten ikke anses som ”part” i gjenopptakelsessaker andre har fremsatt for kommisjonen. Påtalemyndigheten er, like lite som den domstol som har avsagt den dom som angripes, ”berørt” av kommisjonens avgjørelse..... og har ingen egeninteresse i utfallet..”*⁶⁴. Departementet sa seg enig i dette⁶⁵, men ønsket likevel at påtalemyndigheten ble gitt kontradiksjonsrettigheter – med tanke på sakens opplysning. Det ble altså ikke uttalt spesifikt at påtalemyndigheten skal anses som part i saken. Likevel ble loven utformet slik at påtalemyndigheten må anses som part, jfr. strpl §§ 398 andre ledd og 397 fjerde ledd. I praksis vil nok påtalemyndigheten ikke kunne tenkes å bruke sine partsrettigheter til å påklage en kjennelse i kommisjonen over en begjæring de ikke selv har sendt inn. Den kampen vil de mest ventelig heller ta i den eventuelle påfølgende nye domstolsbehandlingen.

Videre påpekte riksadvokaten under høringsrunden at fornærmede burde varsles, gis anledning til dokumentinnsyn og til å uttale seg. Også dette var departementet enig i, men ønsket å begrense

⁶⁴ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 41.

⁶⁵ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 42.

partsrettighetene til rammen av straffeprosessloven §§ 242 m.fl., jvf. henvisningen fra straffeprosessloven §§ 398 tredje ledd. Informasjon til fornærmede vil derved komme på et senere tidspunkt enn til de andre – om i det hele tatt.

Også her reises spørsmål de lege ferenda - om ikke avskjæring av partsrettigheter for fornærmede avskjærer en klageadgang som kunne vært praktisk. Ved avgjørelser hvor kommisjonen henviser til ny prøving kan det være i fornærmedes interesse å unngå påkjennningene med en ny rettsrunde. Imidlertid står ikke fornærmede i noen annen situasjon her enn ellers gjennom straffeprosessen, og diskusjon omkring mulige partsrettigheter må da diskuteres i straffeprosessens fulle perspektiv – hvilket faller utenfor oppgaven her.⁶⁶

Klagekrav reiser også spørsmål omkring form og innhold. Igjen er kommisjonen frigjort fra alle forvaltningslovens regler, og heller ikke straffeprosessloven gir noen regler for verken form eller frister her. Kommisjonen har hittil valgt en uformell adgang uten regulering av disse områder. Spørsmålet står derfor foreløpig åpent.

Spørsmålet deretter er hva slags temaer kommisjonen kan vurdere ved den fornyede vurderingsrunden. Som nevnt over behandler den engelske kommisjonen internt kun saksbehandlingsklager, mens realitetsklager må føres som sivilrettslig søksmål. Heller ikke her foreligger det noen lovmessige begrensninger og kommisjonen har heller ikke selv utarbeidet noen begrensende regler. I prinsippet kan derfor klage medføre at "bunken snus" og arbeidet gjøres om igjen fra grunnen av.

I sum kan man her se en fare for kommisjonens effektivitet. Den åpne og uformelle klageadgangen kan teoretisk føre til at enhver sak som ikke innvilges behandles dobbelt. Adgangen er gratis, og kan tenkes benyttet ganske summarisk ved alle avslag. En godt benyttet klagerett vil lett kunne beslaglegge for mye av kommisjonens totale ressurser, og føre til større restanser enn nødvendig. Jeg kan derfor ikke se annet enn at regler for klageadgangen vil tvinge seg frem etter hvert.

⁶⁶ Jfr. Anne Robberstads utredning til Justisdepartementet 1.2.2002 Kontradiksjon og verdighet. Her foreslås at fornærmede gis alminnelig partsstilling i straffeprosessen, begrunnet med hensynet til sakens opplysning samt at fornærmede er krenket og derved har interesse i saken. Blant lovforslagene er at strpl § 393 også åpnes for begjæring fra fornærmede – jfr. utredningens punkt 8.6. Dette ville i så fall også måtte få virkning for klagerett over kommisjonens avgjørelser. Også NOU 2003:31 Retten til et liv uten vold, s. 158-160, reiser spørsmål om ikke fornærmede bør gis fulle partsrettigheter. Imidlertid er dette ikke gjeldende rett pr. i dag.

3.4 Omgjøring av kommisjonens eget tiltak

Forvaltningen har vanligvis en rett til å omgjøre sitt vedtak etter eget tiltak – som godt kan være initiert av en av partene.⁶⁷ Forvaltningslovens regler gjelder jo ikke her. Spørsmålet er da hvorvidt det likevel er plass til omgjøring av eget tiltak – hjemlet i ulovfestede regler for omgjøring. I så fall reises spørsmål om en helhetsvurdering, hvor blant annet hensynet til parter som har innrettet seg skal tas. Det vil da måtte vurderes spesielt hva det vil si å ha innrettet seg i forhold til kommisjonens avgjørelser.

Dette blir dog mest en teoretisk øvelse, da den samme behandling som ville følge av eventuell ulovfestet omgjøringsrett, kan undergis saken ved den interne klagehåndtering. Det vil likevel kunne reises spørsmål hvorvidt kommisjonen selv kan ta initiativ til en omgjøring under den overfor beskrevne klageordning.

Førstegangs-begjæringen må som hovedregel fremsettes av en av partene, jfr. strpl § 389. Bjerke og Keiserud støtter dette syn.⁶⁸ Straffeprosessloven § 394 viser at kommisjonens selv kan ta initiativ når siktede er død. Det kan da reises spørsmål hvorvidt regelen skal tolkes antitetisk slik at initiativ avskjæres dersom vedkommende er i live. De grunnleggende hensyn bak kommisjonens opprettelse, bl.a. å være mer trygg på at man finner flest mulig riktige materielle sannheter – peker i retning av forsiktighet med slik antitetisk tolkning, når dette går i domfeltes disfavør. Imidlertid peker hensynet til prosessøkonomi i motsatt retning. Forarbeidene konkluderer da også med at de ”vil derfor ikke foreslå at kommisjonen skal ha noen generell adgang til å bestemme at en sak skal gjenopptas, uten at det foreligger noen begjæring om det”.⁶⁹ Forarbeidenes tunge vekt her klargjør derfor gjeldende rett slik at kommisjonens eget initiativ begrenses til når siktede er død.

Men når begjæringen først er innkommet, ligger det forutsetningsvis i saksbehandlingsreglene at det skal være bred kontakt med partene. Dersom kommisjonen så skulle oppdage forhold som tilsier at vedtaket bør omgjøres, vil antagelig både veiledningsplikten og kontradiksjonskravene gi hjemmel for at informasjonen gis partene, selv om dette er etter avgjørelsestidspunktet. Derved ville partene

⁶⁷ Fvl § 35.

⁶⁸ Bjerke og Keiserud (2001), s.1236

⁶⁹ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 32.

selv kunne fremme klagekrav. Jeg kan heller ikke se at det vil være noe i veien for at kommisjonen direkte forespør parten om denne vil komme med et klagekrav. Klageordningens foreløpig svært uformelle form vil heller ikke yte motstand mot denne fremgangsmåte. Det vil da ligge i kortene at slik indirekte omgjøring av kommisjonens eget tiltak aldri kan skje til ugunst for parten. Denne begrensningen følger også av hensynet nevnt over om parter som har ”innrettet seg”. I sum vil derfor omgjøringsrettens funksjon dekkes fullt ut av den interne klageadgangen.

Hele situasjonen er likevel ganske upraktisk: Når en sak er ferdigbehandlet er det ikke dagligdags at kommisjonen selv finner nye momenter, det er mer naturlig at parten selv gjør det. Initiativet vil derfor komme fra parten selv, og da fremstå som et krav om fornyet behandling, og ikke et krav om at kommisjonen omgjør av eget tiltak.

Det vil derfor ikke være plass til - eller virke noe unødvendig med - ulovfestet omgjøringsrett som en egen mulighet ved siden av den anledning til fornyet behandling som er behandlet over.

3.5 Konsekvens av medhold ved fornyet behandling internt i kommisjonen

Konsekvensen av medhold er avhengig av hva avgjørelsen i kommisjonens første behandlingsrunde gikk ut på. Dersom avgjørelsen var å tillate gjenopptakelse kan det – som nevnt over – ikke tenkes særlig praktisk at påtalemyndigheten skulle ønske å bruke sin klagerett. Det kan vel heller ikke tenkes at den domfelte vil ønske å innklage dette. Han har jo da fått medhold.

Dersom avgjørelsen i kommisjonen gikk på å ikke tillate gjenopptakelse, kan det etter den ovenstående vurdering tenkes at avgjørelsen innklages både fra den domfelte og fra påtalemyndigheten – det siste bare dersom begjæringen opprinnelig ble innsendt fra påtalemyndigheten. I så fall vil medhold ved fornyet behandling gjøre at gjenopptakelse tillates. Så langt kan derfor klageordningen sies å gi den domfelte en utvidet prøvelsesrett som bare kan komme ham til gunst de lege lata. Man kan da si at klageretten gir domfelte en ekstra rettsikkerhet utover selve kommisjonsbehandlingen.

Det kan dog tenkes mer blandede situasjoner, hvor resultatet ved fornyet vurdering teoretisk også kan gå i siktedes disfavør. Dersom kommisjonen først hadde henvist deler av en straffedom⁷⁰, og

⁷⁰ Eksempelvis ved begjæring over både skyldspørsmålet og reaksjonsfastsettelsen, eller over flere straffedømte forhold.

det så klages på de ikke-henviste deler, vil den fulle nye klagebehandlingen kunne resultere i at ingen deler av dommen henvises til ny behandling.

Etter ferdig behandling av klage i kommisjonen står det åpent for partene med sivilrettslig søksmål. Likeledes står adgangen til klage til sivilombudsmannen åpent under hele prosessen i kommisjonen.

4 Sivilombudsmannens uttalelse

4.1 Innledning

Sivilombudsmannens kompetanse hjemles i sivilombudsmannsloven⁷¹, samt i instruks i medhold av denne⁷². Kompetansen har også grunnlovs vern.⁷³ I henhold til hjemmelen skal ombudsmannen søke å sikre at der ikke utøves urett mot den enkelte borger.⁷⁴ Spørsmålet som reises er da i hvilken grad ombudsmannen vil benytte sin kompetanse i forhold til klage over kommisjonens avgjørelser, og i så fall med hvilken virkning for partene.

4.2 Betydningen av at kommisjonens avgjørelser er på et domstolslignende område

I henhold til ombml. § 4, første ledd, litra c), skal ombudsmannens områder ikke omfatte domstolenes avgjørelser. Nå er kommisjonens avgjørelser av forvaltningsmessig, og ikke domstolsmessig art. Spørsmål kan likevel reises hvorvidt kommisjonens domstolslignende egenskaper gjør at dette faller utenfor sivilombudsmannens område.

Ombudsmannsloven selv gir ikke innspill til å tolke lovregelen utvidende til også å unnta ”lignende” avgjørelser. Forarbeidene til lovendringen om gjenopptakelseskommisjonen er klare på at klageadgang til sivilombudsmannen skal være åpen.⁷⁵ Hensynene bak ombudsmannsordningen generelt taler i samme retning: Stortingets behov for å kunne kontrollere forvaltningens rolle er spesielt stor for gjenopptakelseskommisjonens arbeide – som foregår på strafferettslige områder og derfor har spesielt stor betydning for den det rammer. En parallell til dette kan ses i Trygderetten, som etter sin organisering og arbeidsform gjør det forsvarlig å tolke denne utenfor begrepet ”offentlig forvaltning”- likevel ser Stortingets Justiskomiteé det som en fordel med klagerett til

⁷¹ Lov 22. juni 1962 nr. 8 Lov om Stortingets ombudsmann for forvaltningen (sivilombudsmannsloven, ombml)

⁷² Instruks for Stortingets ombudsmann for forvaltningen, 19. februar 1980

⁷³ Grl. § 75 litra l)

⁷⁴ Ombml § 3

⁷⁵ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 48.

ombudsmannen også her.⁷⁶ Også andre domstolslignende organer, eksempelvis Markedsrådets avgjørelser anses ligge innunder ombudsmannens områder.⁷⁷ Når så disse organene anses innenfor ombudsmannens område – vil dette så meget mer også gjelde for kommisjonens betydningsfulle avgjørelser. I sum peker kildene i samme retning: At også kommisjonens avgjørelser faller innenfor områdene sivilombudsmannen kan behandle.

Instruksens § 2 presiserer videre at ombudsmannens område ikke innbefatter saker som kan innbringes til rettsapparatet, ved anke, klage eller annet rettsmiddel. Dette kan imidlertid ikke tolkes slik at alle saker som har noen mulighet for å kunne prøves i rettsapparatet faller utenfor. I så fall ville det bli lite igjen. Regelen må derfor tolkes innskrenkende slik at det kun avskjæres mot saker hvor ikke alle ordinære rettsmidler er uttømt, saker som allerede er innbrakt for retten og saker som uttrykkelig har sin overprøving i rettsapparatet. Etter denne tolkning faller antagelig spørsmål som etter strpl § 395 tredje ledd uttrykkelig tillater kjæremål utenfor ombudsmannsordningen, eksempelvis kommisjonens avgjørelser om vitneplikt – jfr. strpl § 398 a andre ledd, 5. pkt.⁷⁸ Får man ikke domstoloverprøving får man klageadgang til sivilombudsmannen, men ikke begge deler.

4.3 Sivilombudsmannens kompetanse

Sivilombudsmannsloven § 10 regulerer hvilke prøvingstemaer ombudsmannen kan vurdere. Dersom ombudsmannen kommer til at en avgjørelse er ”*klart urimelig*” (jvf. andre ledd, 3. pkt.) kan han gi uttalelse om dette. ”*Klart urimelig*” gir her en dypere prøvelsesrett enn ”*sterkt urimelig*” slik domstolene kan prøve etter myndighetsmisbrukslæren. Likeledes gir ordene i 4. pkt. om hvorvidt ”*det knytter seg begrunnet tvil til forhold av betydning i saken...*” en adskillig videre prøvelsesrett enn det domstolene kan anses ha i spørsmålet. I teorien reises den antagelse at sivilombudsmannens prøvelse av for eksempel skjønnsrelaterte temaer – går lengre enn den alminnelige domstolskontroll med forvaltningen – endog til å uttale seg om hensiktsmessighetsskjønnet.⁷⁹ For vårt spørsmål betyr dette at sivilombudsmannen kan prøve både ”kan-skjønnet” som kommisjonen har foretatt etter for eksempel strpl § 392, samt de skjønnspregede deler av de materielle vilkårene i

⁷⁶ Innst. O. nr. 15 (1979-80) Lov om endringer i lov av 22. juni 1962 nr. 8 om Stortingets ombudsmann for forvaltningen m.m., s. 7

⁷⁷ Eckhoff og Smith (1998), s. 630

⁷⁸ Det kan reises spørsmål om ikke også mer fjerne hjemler for kjæremål unntas fra ombudsmannsordningen – eksempelvis spørsmål om advokat-salær – jfr. punkt 2.1.4.

⁷⁹ Indirekte fra Eckhoff og Smith (1998), s. 632

strpl §§ 390 - 393 - i tillegg til de lovbundne delene. En annen sak er hvorvidt ombudsmannen ønsker å benytte denne prøvelsesretten fullt ut.

4.4 Ombudsmannen avgjør selv hvor langt kompetansen skal brukes

Ombudsmannens kompetanse er diskresjonær, jvf. ordet ”*kan*” mange steder i kompetansehjemmelen.⁸⁰ Dette innebærer at ombudsmannen selv velger hvilke saker han ønsker å behandle, og at han ikke har noen rettsplikt til å behandle eller at klagerne får noen rettighet til behandling. Avvisning fra behandling kan også begrunnes i § 6 fjerde ledd som gir ombudsmannen rett til å avgjøre selv hvorvidt en klage gir tilstrekkelig grunn til behandling eller ikke. En slik mangel på ”*grunn til behandling*” (§ 6 fjerde ledd) kan for eksempel være at ombudsmannen ser at det tidligere behandlende organ har en slik spesialisering og nærhet til den konkrete sak som gjør at ombudsmannen ikke kan gå dypt nok inn i saken med sin i realiteten kun skriftlige arbeidsmetode. Eksempler på dette kan nettopp være gjenopptakelseskommisjonen – som ved sin utredning og bevisinnhenting kan få et såpass nært forhold til sakene at det blir upraktisk for ombudsmannen å sette seg inn i de bevismessige sider av sakene. En parallell kan her ses til hvordan domstolene selv begrenser sin prøvelse av avgjørelser som krever stor spesialitet og nærhet til den konkrete og praktiske situasjon. Det vil forresten ikke være snakk om et enten/eller – men heller en glidende skala av prøvelsesintensitet.

4.5 Vurderinger av nytteverdi for vårt område

Fordelene ved klage til sivilombudsmannen er flere: Klageadgangen holdes åpen for alle som anser seg utsatt for urett, det gjelder ikke noe krav til rettslig klageinteresse (som ellers ved alminnelig forvaltningsklage). Klageordningen er dessuten gratis, og sivilombudsmannens uttalelser blir nesten uten unntak fulgt. Dette innebærer at den straffedømte får en utvidet rett til å klage til enda en instans etter at de vanlige klageordningene internt i kommisjonen er uttømt – dette kan ses som en ny type rettsikkerhetsgaranti for den straffedømte.

På den annen side velger sivilombudsmannen selv hvilke saker han ønsker å behandle.

⁸⁰ Ombml § 10

Dersom ombudsmannen behandler en klage på avgjørelse om å ikke ta en begjæring om gjenopptakelse til følge – må han mest sannsynlig inn på de bevismessige og materielle vilkår for gjenopptakelse. En parallell kan her ses til hvordan ombudsmannen forholder seg til utlendingsnemdas avgjørelser, som på samme måte som kommisjonen har en sammensetning og en spesialisering som gir en nærhet til situasjonen som ombudsmannen vanskelig kan overprøve. Ombudsmannen er da tilbakeholden med å overprøve realiteten i nemdas avgjørelser. Det er da nærliggende å anta at ombudsmannen vil være tilbakeholden også på gjenopptakelseskommisjonens område.

Det er mer praktisk å tenke seg klager på saksbehandlingsfeil, som for eksempel for lang behandlingstiden, at ulike momenter er oversett, at kontradiksjonsplikten ikke er overholdt, at kommisjonens begrunnelse ikke holder mål (kjennelser skal ha grunner⁸¹) eller habilitetsspørsmål. Dette er områder som sivilombudsmannen lettere kan forholde seg til enn bevisspørsmålet. Selv om ombudsmannen heller ikke på disse områder har noen rettsplikt til å behandle sakene, kan her hensynet til sakens strafferettslige utspring, samt den store betydning for rettfølelsen hos de impliserte, peke i retning av at ombudsmannen bør strekke seg langt i sin prøvelsesintensitet. Klagen kan også gå på lovtolkningsspørsmål – også dette kan tenkes å ligge innunder hva ombudsmannen vil velge å prøve.

De fleste klager vil ventelig være av sammensatt karakter, slik at selv om temaet formelt er saksbehandlingsfeil vil klagen innholdsmessig ligge på ulike grader av realitetsspørsmål. I slike saker vil ombudsmannen prøvelsesintensitet bli satt på spissen. Det vil jo alltid ligge momenter av realitetsspørsmål i bunnen av den saksbehandling som foregår – uten at man derfor avstår fra å behandle saksbehandlingsklagen. Imidlertid vil man raskt kunne støte på praktiske problemer når man med ombudsmannens begrensede etterforskningsmuligheter⁸² skal søke å sette seg inn i – og vurdere – den umiddelbarhet kommisjonen selv har hatt i saken.

⁸¹ Straffeprosessloven § 52, første ledd, 1.pkt. Sammenholdt med strpl § 40 blir utgangspunktet at kjennelser ikke behøver like utfyllende begrunnelser som dommer. Imidlertid, hvis en kjennelse avgjør realiteten i saken, må det i prinsippet stilles samme krav til begrunnelse som i en dom - jfr. Hov (1999), s. 306-307. Når kjennelsen avgjør selve begjæringen må dette anses å være "realiteten i saken", slik at også kommisjonens kjennelser må være tilsvarende godt begrunnet.

⁸² Ombudsmannsloven § 7 åpner mulighet for at sivilombudsmannen selv får satt i gang etterforskningskritt, for eksempel bevisopptak ved domstolene. Så vidt vites har denne muligheten aldri vært brukt.

Det er ved konkrete innkomne klager at ombudsmannen må vurdere hvor langt vil han velge å benytte sin kompetanse. Hvor langt kan han behandle realitetsspørsmål som ligger innunder saksbehandlingsfeil – uten å trå inn i områder som kommisjonens spesialistkunnskap tilsier å la ligge? Hvor langt skal den store betydning disse sakene har for den enkelte straffedømte – gjøre at ombudsmannen likevel strekker sin prøvelsesintensitet? Og hvordan veier ombudsmannen dette mot hensynet at enhver overprøving av kommisjonens avgjørelser undergraver kommisjonens legitimitet?

Det er per i dag kun én eneste klagesak på kommisjonens område som er innkommet til sivilombudsmannen.⁸³ Den ferske avgjørelsen⁸⁴ i denne sak viser ombudsmannens tilbakeholdenhet selv ved overprøving av saksbehandlingsklage. Klagen dreide seg om kommisjonens mangelfulle begrunnelse. Ombudsmannen gikk ikke inn på den reelle kritikken mot kommisjonens begrunnelse, selv om denne – etter mitt begrensede innsyn – syntes mulig å vurdere langt på vei rent skriftlig. Denne ene avgjørelse trekker i retning av at ombudsmannen vil være svært forsiktig ved sin overprøving. Det kan dog tenkes andre saksbehandlingsområder som ombudsmannen vil vurdere på friere basis, for eksempel kommisjonens saksbehandlingstid. Etter én klage er det ikke mulig å konkludere noe nærmere om den generelle nytteverdien av ombudsmannsbehandlingen av kommisjonens avgjørelser.

4.6 Betydning/konsekvens av medhold

Dersom ombudsmannen gir en klager medhold vil ombudsmannen komme med en uttalelse eller bare ”gjøre vedkommende forvaltningsorgan oppmerksom på det”.⁸⁵ Det vil, i dette tilfelle, komme i form av direkte kontakt med gjenopptakelseskommisjonen – som så mest sannsynlig vil rette den feil som anses begått, det være seg å prioritere saken tidsmessig eller behandle saken på nytt. Denne muligheten vil jo gjenopptakelseskommisjonen likevel alltid ha etter reglene om intern klage/omgjøring. Spørsmålet er da hvilken betydning det vil ha at henvendelsen kommer fra sivilombudsmannen i stedet for fra parten direkte, og hvorvidt det da oppnås noe mer.

⁸³ Saksnr. 2005/1190 hos Sivilombudsmannen

⁸⁴ Jfr. brev fra Sivilombudsmannen til partene, datert 3.10.2005, og tilgjengeliggjort for meg i anonymisert form den 7.10.05.

⁸⁵ Ombml § 10 andre ledd , 4. pkt.

Det kan tenkes at saken allerede har vært klagebehandlet i kommisjonen og at situasjonen står litt fastlåst. I slike tilfelle kan sivilombudsmannens uttalelser innebære nye øye som får saksbehandlingen over i et positivt spor. Det vil da være sivilombudsmannen – og ikke den domfelte – som får oppgaven med å overbevise kommisjonen om at de må rette feilen. Sivilombudsmannen får her litt rollen som den dømtes talsperson. På denne måten vil sivilombudsmannen kunne stå som et ytterligere rettsikkerhetsvern for den straffedømte, og må sies å gi mer rettssikkerhet.

Sivilombudsmannen har ikke praktisk mulighet til å gå inn i sakens umiddelbarhet slik kommisjonen gjør det. Det vil derfor være begrenset hvilke temaer sivilombudsmannen anser det riktig eller praktisk mulig å uttale seg om. Ombudsmannen kan derfor tenkes å avskjære en rekke temaer med at de ikke har grunnlag for å anta at ytterligere undersøkelser fra deres side vil avdekke feil eller mangler ved kommisjonens arbeide som kan føre til rettslig kritikk fra ombudsmannen.⁸⁶

Medhold hos ombudsmannen kan også ha andre følger: Ombudsmannen kan for eksempel anbefale at det ytes erstatning⁸⁷ – dog uten at noen konkret sum angis slik domstolene gjør. Det vil da være opp til forvaltningen å rette seg etter anbefalingen, hvis ikke må parten gå til domstolene for å få medhold i erstatningskravet.

Uavhengig av hvilken følge uttalelsen senere får for den konkrete saken, vil medhold kunne føles som et viktig ”klapp på skulderen”, og gi den domfelte en moralsk oppreisning som kan være svært viktig for den private følelse av rettferdighet.⁸⁸ Dette medholdet kan gjøre det lettere å forsone seg med sakens endelikt, og kanskje derfor også være prosessbesparende.

Dersom forvaltningen – mot formodning – ikke retter seg etter sivilombudsmannens uttalelser, kan sivilombudsmannen via sin årlige rapportering til Stortinget, igangsette politiske virkninger for kommisjonen. I alle tilfelle vil rettslig prøving stå åpent – også etter at sivilombudsmannen har uttalt seg.

⁸⁶ Jfr. saksnr. 2005/1190 hos Sivilombudsmannen, nevnt over.

⁸⁷ Ombml § 10 tredje ledd

⁸⁸ Også mer indirekte medhold kan ha denne virkning: For eksempel dersom ombudsmannen gir uttalelser som kritiserer saksbehandlingen uten at feilene påstås ha ført til en feil avgjørelse, vil dette likevel kunne føles for domfelte som at han får rett i noe.

5 Sivilrettslig søksmål

5.1 Innledning – hjemmel og rammer

Den eneste gjenstående rettslige prøvelsesmåten over gjenopptakelsesbegjæring er - etter gjeldende rett - å anlegge sivil søksmål. Hjemmel finnes i den alminnelige søksmålsadgang, samt i fravær av søksmålsavskjærende regel i kapittel 27 i straffeprosessloven eller andre steder. Søksmålsadgangen har også vern i konstitusjonelle regler som domstolens prøvelsesrett og maktfordelingsprinsippet. Jeg viser til behandlingen av dette tidligere i oppgaven. Muligheten for sivil søksmål støttes og forutsettes klart av forarbeidene til gjenopptakelseskommisjonen.⁸⁹

Det avklares få eller ingen detaljer omkring hvordan prosessen skal foregå. Lovreglene om kommisjonen eller forarbeidene til disse gir ingen innspill til prosessen. Ingen rettspraksis eller teori har foreløpig behandlet spørsmålene. I utgangspunktet må man derfor legge de alminnelige sivilprosesslige regler til grunn som ved andre søksmål. De ulike hensynene bak overprøvingsspørsmålet vil komme inn som tolkningsfaktorer ved tvilsspørsmål. Noe veiledning kan også finnes fra rettspraksis på andre relevante områder.

Som nevnt i innledningen avgrenser jeg mot full behandling av reglene i den nye tvisteloven vedtatt i 2005.⁹⁰ Imidlertid er det på de områder jeg skal behandle i det følgende – ikke tiltenkt noen realitetsendring fra gjeldende rett, selv om reglene er omskrevet og forenklet. Selv om den nye loven bygger på bl.a. økt rettsikkerhet og tilgjengelighet til domstolene, har tvistemålsutvalget og lovgiver pga. effektivitetshensyn - blitt stående ved at det mest hensiktsmessige er å videreføre søksmålsvilkår i en slik standardisert form som de har hatt hittil, slik at elastisiteten i helhetsvurderingen videreføres.⁹¹ Det gjenstår derfor å se hvorvidt kommende rettspraksis vil tolke reglene på samme måte som før. I det følgende legges den gamle tvistemålsloven til grunn som gjeldende rett.

⁸⁹ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s.47, og Innst. O. nr. 114 (2000-2001), s. 9.

⁹⁰ Punkt 1.5

⁹¹ Jfr. NOU 2001:32, Bind A, s. 191

De områder hvor spørsmål reiser seg gjelder både prosessforutsetninger, gjennomføring og rettsvirkninger. Jeg har dog ingen ambisjoner om å behandle hele rettsprosessen her – men vil kun behandle noen sentrale spørsmål.

5.2 Partsbegrepet og prosessdyktighet

Utgangspunkt for gjeldende rett finnes i prosessforutsetningene ”partsevne” og ”prosessdyktighet”, hjemlet i fvl § 41 samt i massiv rettspraksis. Her stilles krav om henholdsvis evnen til å være et rettssubjekt og evnen til å kunne opptre på egne vegne i en rettssak, herunder reise selv og ta imot søksmål. Spørsmålet vil da være hvordan reglene vil kunne tolkes ved sivilt søksmål over kommisjonens avgjørelser.

Vilkåret ”partsevne” inne dekkes av bl.a. alle fysiske og juridiske personer, og dekker inn enhver domfelt og andre berørte av avgjørelsen i kommisjonen. Reglene gir derfor ikke innspill til noen begrensinger for søksmål over kommisjonsavgjørelser, heller kanskje noen utvidelser i forhold til straffeprosesslige regler.

Vilkåret om ”prosessdyktighet” innebærer at for eksempel umyndige domfelte må representeres ved verge eller annen lovlig stedfortreder. Dette vilkåret innebærer ingen praktisk hindring som bør diskuteres her.

I sum gir derfor tvistemålslovens krav til partsevne og prosessdyktighet lite innspill til debatt om begrensninger med hensyn til hvem som kan være parter i tvisten. Dog kan begrensninger tenkes ved prosessforutsetningen om ”rettslig interesse” i tvml. § 54. Dette vil bli kommentert senere.

Rettspraksis gir her kun generelle innspill til tolkning av reglene. Teori og reelle hensyn kommer inn med enkelte momenter til hvordan reglene om partsrettigheter kan tolkes for temaet her.

Domfeltes partsstilling er ikke omstridt. Rettsikkerhetshensyn taler her i retning av at domfeltes søksmålskompetanse ikke må begrenses mer enn det som allerede er gjort ved avskjæring av strafferettslig kjæremålsadgang.

Det vil kunne reises spørsmål hvorvidt en domfelt kan delegere partsrettighetene til sine barn. Behovet for dette kan oppstå der den dømte er utmattet av rettsprosessene - eller av høy

alder/sykdom – og ikke orker å benytte sin søksmålsrett. Det klare utgangspunkt er at partsrettigheter ikke kan delegeres, jfr. oppsummering av gjeldende rett i forarbeidene til den nye tvisteloven.⁹² Det avvises dog ikke at unntak kan tenkes. Imidlertid vil rett til delegering ikke gi mye utover den rett man uansett har til å bruke prosessfullmektig. Etter den nye tvisteloven vil det også åpnes for at etterkommere vil kunne anses som rettslig medhjelper ved siden av en prosessfullmektig. Advokat/prosessfullmektig har imidlertid som regel ingen selvstendig partsstilling.⁹³

Det mer interessante spørsmål er da heller hvorvidt barn/ektefelle kan arve domfeltes partsrettigheter hvis denne dør. Ifølge Skoghøy oppstår partsevnen ved fødselen og opphører ved døden, dersom der ikke er særlig hjemmel for annet.⁹⁴ Spørsmålet kan ses i lys av strpl § 308 som gir hjemmel for ankerett til etterlatte ved siktedes død. Bjerke og Keiserud beskriver her en bred rett til å tre inn i siktedes rettigheter så lenge man er innenfor ankefristene.⁹⁵ Straffeprosessloven § 389 andre ledd, har henvisning til at blant annet § 308 ”gjelder tilsvarende”. Dette må derfor anses å gi klar hjemmel for arverett til partsrettigheter. Etterlatte vil dessuten kunne ha selvstendig partsevne. Eventuell avskjæring vil i så fall måtte gjøres etter andre regler, for eksempel om rettslig interesse.

Når det gjelder påtalemyndigheten – så har denne de lege lata partsstilling under behandlingen i kommisjonen. Dette er ikke like opplagt under etterfølgende rettslig prøving. I England er det kun vedtak om ikke å henvise til gjenopptakelse som kan angripes ved sivilt søksmål.

Påtalemyndigheten kan da bare anlegge søksmål når de selv har begjært gjenopptakelse til gunst for domfelte. Etter norsk lov har påtalemyndigheten anledning til å begjære gjenopptakelse både til gunst og ugunst for domfelte – jfr. strpl § 389. Forarbeidene til gjenopptakelseskommisjonen forutsetter som nevnt at den engelske kommisjonen legges til grunn som modell.⁹⁶ Men igjen kommer den alminnelige søksmålsrett til anvendelse. I fravær av begrensende norsk regel må påtalemyndigheten anses ha partsevne og søksmålskompetanse. Dette gjelder både for søksmål til

⁹² NOU 2001:32 Bind B, s. 656-657

⁹³ Bjerke og Keiserud (2001), s. 1195

⁹⁴ Skoghøy (1998), s. 153.

⁹⁵ Bjerke og Keiserud (2001), s. 1051-1052

⁹⁶ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 48.

gunst og ugunst for domfelte, altså en bredere overprøvingsadgang enn under den engelske ordningen.

Påtalemyndighetens eventuelle rettslige prøving av kommisjonens henvisningsvedtak, vil her virke ganske upraktisk. Den kampen vil de nok heller ta i retten, når den gjenopptatte sak skal behandles materielt. Også hensynet til en sterk og tillitsskapende kommisjonsordning taler mot at påtalemyndigheten skulle ønske søksmål til ugunst for siktede.

Spørsmålet om partsstilling for fornærmede, er de lege lata utelukket etter straffeprosessloven, men ikke etter sivilrettslige regler. I utgangspunktet står ikke tvistemålslovens regler i veien for at også fornærmede kan anlegge sivilt søksmål. Imidlertid vil søksmålsanlegg her – på samme vis som for domfelta arvinger - kunne avskjæres pga. manglende rettslig interesse/aktualitet. Dette behandles senere.

Det neste spørsmål blir så hvem søksmål skal reises mot. Er det mot kommisjonen selv, eller mot staten ved departementet som organisatorisk overordnet kommisjonen? Her finnes noen utgangspunkter i lovtekst og teori. Det er sikker rett at ”offentlige innretninger” har partsevne, jfr. forutsetningen i tvml § 42.⁹⁷ Imidlertid definerer teorien ”offentlige innretninger” som foretak innunder statsforetaksloven og lignede.⁹⁸ Som forvaltningsorgan kommer kommisjonen litt på siden av dette begrep. Kommisjonen er ikke en selvstendig ”juridisk person”, slik som stiftelser eller aksjeselskaper. Ifølge Hov⁹⁹ må søksmål rettes mot den som har plikt til å oppfylle kravet. Dersom å ”oppfylle” kravet tolkes som å behandle saken på nytt, går dette innunder kommisjonens faglige utøvelse, som departementet ikke har noen myndighet over. Dette peker i retning av at søksmål må anlegges for kommisjonen. Imidlertid vil kommisjonen ikke ha noen egen formuesmasse, og kan derved ikke oppfylle for eksempel erstatningskrav som følge av det ugyldige vedtaket. Etter Skoghøys mening kan ”*slike innretninger ikke ha alminnelig partevne*”.¹⁰⁰ Det økonomiske ansvaret hviler da ifølge både Skoghøy og Hov¹⁰¹ på det organ som har opprettet virksomheten. For kommisjonen er det staten. For rettigheter og plikter som tilkommer slike

⁹⁷ Hov (2000), s. 163

⁹⁸ Hov (2000), s. 163

⁹⁹ Indirekte fra Hov (2000), s. 164

¹⁰⁰ Skoghøy (1998), s. 155

¹⁰¹ Skoghøy (1998), s. 155. Hov (2000), s. 164

institusjoner, må vedkommende forvaltningsorgan opptre som saksøker eller saksøkt.¹⁰² På samme vis som staten er ansvarlig for krav mot sykehus og universitet¹⁰³ kan det, etter min mening, anses mest nærliggende å reise søksmål her mot staten, eventuelt mot staten *ved* kommisjonen for tvister som skriver seg fra kommisjonens enkeltvedtak, og mot staten *ved* departementet dersom søksmålet dreier seg om kommisjonens organisatoriske forhold. Spørsmålet er ikke avklart de lege lata. Her vil den nye tvistelovens § 1-5 kunne gi innspill til debatt og mulig endring, når den trer i kraft.

5.3 Søksmålgjenstanden

Spørsmålet er videre hvorvidt søksmål kan anlegges om gyldigheten av et vedtak gjort av kommisjonen. Hjemmelen for vurdering av dette er tvml § 435 som gjelder saker om offentlige tjenestehandlinger – som kommisjonens avgjørelser må defineres innenfor. Imidlertid vil også tvml § 54 kunne legge begrensninger på hva slags forhold som kan saksanlegges under fastsettelsessøksmål om ugyldighet.

Ordene ”rettsforhold eller rettighet” i tvml § 54 peker på at det søkes om må være avgjørende for noens rettigheter eller plikter etter rettslige regler. Ordlyden ellers gir ikke mye veiledning i hvorledes begrepet skal avgrenses. Heller ikke lovregelens nærområde gir særlig veiledning. Imidlertid har rettspraksis definert og innsnevret ordlydens forståelse gjennom konkret behandling. I sum fastslår rettspraksis at kravet må være et rettskrav og verken av ren faktakarakter, ren lovtolkning, ren hypotese eller av kun moralsk betydning.¹⁰⁴ Rettspraksis tolker regelen slik at det må foreligge et rettsbrudd¹⁰⁵, gjerne med en konkret følge som erstatningsplikt eller annet.¹⁰⁶ Dersom ugyldighetssøksmål mot kommisjonens vedtak kombineres med erstatningskrav vil det foreligge slikt rettskrav. Generelle gyldighetsspørsmål om et vedtak er ikke nok, heller ikke abstrakt rekkevidde eller rene prosessspørsmål.¹⁰⁷

¹⁰² Hov (2000), s. 164

¹⁰³ Lov av 12. mai 1995 nr. 22 Lov om universiteter og høyskoler (Universitetsloven), § 55

¹⁰⁴ At søksmålgjenstanden skal være et ”rettskrav” tydeliggjøres i tvisteloven § 1-3(1).

¹⁰⁵ Rt 1933 s. 548, s. 552, ”... maa ansees som et rettsbrudd overfor frøken Berge...”

¹⁰⁶ Rt. 1984 s. 1488, s. 1490, : ”... må være et minstekrav at avgjørelsen vil være av konkret betydning....”

¹⁰⁷ Rt. 1984 s. 1488, s. 1490, ”... antatt at domstolene ikke kan avsi dom om den generelle gyldighet eller abstrakte rekkevidde...”.

Spørsmål kan her reises om ikke ugyldighetspåstand mot kommisjonens avgjørelser kan anses som et rent prosess-spørsmål, og derved bli avskåret fra søksmålsadgang. Det dreier seg jo om vedtak som skal avgjøre den prosessuelle adgangen til senere domstolsbehandling. I utgangspunktet må slike spørsmål angripes med de rettsmidler som måtte stå til disposisjon, det vil si kjæremål. Imidlertid er jo nettopp kjæremålsadgangen lukket for overprøving av kommisjonens avgjørelser. Det ville derfor stride mot en rekke overordnede hensyn av konstitusjonell art dersom avskjæring også skulle skje i forhold til alminnelig søksmål.

Videre kan det reises spørsmål om ikke den moralske betydning saken har for domfelte avskjærer søksmål fra hans side. For domfelte som ønsker saken sin gjenopptatt, vil naturlig nok den moralske betydning være stor. Imidlertid vil søksmålet først og fremst klargjøre kommisjonens eventuelle plikt til å vurdere saken på nytt. Den moralske betydning vil derfor ikke avskjære at søksmålet også omfatter et rettskrav.

Teorien fastslår dessuten at ”ugyldighet” er et koplingsord som binder sammen en rekke rettigheter og plikter/følger, og så lenge begrepet gjelder et forvaltningsvedtak og ikke et domstolsvedtak, vil dette ligge innenfor rammen av tvml. § 54.¹⁰⁸

Det vil derfor ikke være tvilsomt at gjenopptakelsesavgjørelser ligger innenfor begrepet ”rettsforhold eller rettighet” slik rettspraksis og teori definerer vilkåret. Twistemålslovens regler om søksmålsgjenstanden kan derfor ikke ses som et begrensende vilkår for søksmålsadgangen over gyldigheten av kommisjonens avgjørelser.

5.4 Rettslig interesse

Sivilprosesslige regler setter vilkår om at saksøker skal ha en ”rettslig interesse” – jfr. tvml. § 54. Rent ordmessig kan uttrykket forstås som at saksøker må ha en konkret og egen interesse i å få avgjort et spørsmål rettslig. Ren ordfortolkning gir ingen presis avgrensning av begrepet. Rettspraksis anser regelen som kontursvak og vurderingen av regelen foregår konkret i domstolen fra gang til gang.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Hov (2000), s. 98-99, og Schei (1998), s. 268: ”Gyldigheten av et forvaltningsvedtak er likevel klart et rettsforhold.”

¹⁰⁹ Rt 1994 s. 1244, s. 1247 ”.. er tvistemålslovens § 54 en så vidt ”kontursvak” bestemmelse.”

I sum tolker rettspraksis begrepet som flere vilkår: Spørsmål om partens behov for å få saken realitetsavgjort (aktuell søksmålsinteresse), samt spørsmål om partens tilknytning til søksmålgjenstanden (søksmålstilknytningen). Den konkrete avgjørelsen gjøres som en avveining av vilkårene sammen.

Søksmålsinteresse har enhver som har direkte interesse i utfallet av saken. Kravet om søksmålsinteresse innebærer vilkår om aktualitet¹¹⁰ slik at saken fortsatt er avgjørende for rettigheter og plikter når saken starter, og ikke er bortfalt ved at situasjonen er over. Motpartens holdning har også noe å si her – dersom kommisjonen ikke lenger motsetter seg kravet foreligger ingen rettsuvisshet for saksøker. Denne har da ikke lenger en gyldig og aktuell interesse i å få fremlagt saken for retten. Aktualitetskravet reiser krav om mer enn en moralsk rettsuvisshet, behov for moralsk oppreisning er ikke ansett nok i rettspraksis.¹¹¹

Spørsmålet for oppgavens tema er da hvorvidt aktualitetskravet - som i de ovennevnte avgjørelser - vil avskjære søksmålsinteresse for domfelte som har sonet sin straff ferdig. Imidlertid vil man ved søksmål over gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse også ha andre følger enn ren moralsk oppreisning – søksmålet kan føre til erstatningsplikt for kommisjonen, og/eller ny utredningsplikt, hvilket igjen kan føre til adgang til nye materielle rettsrunder mht. skyldspørsmålet.¹¹² Aktualitetskravet er opprettholdt også i nyere rettsavgjørelser¹¹³, og vil også være gjeldende rett etter ny tvistelov.¹¹⁴

Videre innfortolker rettspraksis et vilkår om søksmålstilknytning i begrepet ”rettslig interesse”. Både saksøker og saksøkte må ifølge rettspraksis¹¹⁵ fylle visse minstevilkår. For

¹¹⁰ 1994 s. 1244, s. 1250: ”... vilkår for fastsettelsesdom at det foreligger rettslig interesse, og det må dreie seg om en aktuell interesse.”

¹¹¹ Rt 1994 s.1244, s. 1250: ” en moralsk oppreisning. Dette er et åpenbart utilstrekkelig grunnlag.”
Rt 2001 s. 1123, s. 1128: ”.... den oppreisning av moralsk karakter som en dom i saksøkerens favør vil innebære, ikke alene gir en rettslig interesse av den art som gir søksmålsadgang etter tvistemålsloven § 54”.

¹¹² Man kan reise spørsmål hvorvidt tvistemålslovens aktualitetskrav generelt innebærer en avskjæring fra rettsapparatet som nærmer seg grensen for søksmålsadgangen hjemlet i bl.a. grunnloven § 88 og EMK art 6(1) og 13. Imidlertid gir disse neppe noe vern til gjenopptakelsessaker, da heller ikke til overprøvingen.

¹¹³ Rt 1998 s. 623. Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 2005-06-24 note (20).

¹¹⁴ Tvisteloven § 1-3(2).

¹¹⁵ Rt 1984 s. 1488. Rt. 1987 s. 538.

overprøvingstemaet vil det være den aktive søksmålskompetansen som kan reise spørsmål. Ifølge teorien vil aktiv søksmålskompetanse tilligge alle som er materielt berettiget av saken, og ikke bare er indirekte berørte. Dette vil da uten videre inkludere domfelte og påtalemyndigheten. Advokater og andre vil kunne ha aktiv søksmålskompetanse avhengig av hvor konkret og materielt de selv er berørte.

Det kan her reises spørsmål om hvorvidt fornærmede og etterlatte kan ha slik tilknytning til søksmålgjenstanden at de anses ha rettslig interesse. Det vil da ikke dreie seg om egne rettigheter og plikter, men avledede interesser i sakens utfall.

Etterlatte vil sannsynligvis kunne arve domfeltes partsrettigheter.¹¹⁶ Imidlertid er det mindre klart at de også inneholder tilknytningsvilkåret. I Fusadommen anses at arvinger ikke kan ha noen selvstendig interesse i saken.¹¹⁷ Falck sier i Norsk Lovkommentar at saksøker som det klare utgangspunkt bare kan forfølge sine egne rettigheter, og ikke andres: ”Unntak fra regelen ...kan tenkes i spesielle tilfelle hvor reelle hensyn med styrke tilsier det...Også mer indirekte interesse kan imidlertid være tilstrekkelig, hvis man er berørt på en slik måte at dette fremstår naturlig...”.¹¹⁸ Arvingers aktive søksmålskompetanse avskjæres derfor antagelig etter gjeldende rett, dersom det ikke foreligger en konkret rettslig følge direkte for disse. Imidlertid åpner teorien for unntak dersom reelle hensyn med styrke tilsier det.

Fornærmedes søksmålstilknytning avhenger på samme måte av direkte betydning for dennes egne rettigheter og plikter. Fornærmede kan ha innrettet seg i tillit til rettskraftig dom. Det vil da kunne være i fornærmedes interesse å slippe å vitne i ny sak, samt å måtte leve med den uvisshet at domfelte da kan bli frifunnet. Søksmålet kan indirekte få betydning for hvorvidt domfelte slippes ut fra soning i påvente av ny rettsrunde om skyldspørsmålet. Fornærmede må da forholde seg til en gjerningsmann på frifot. Tryggheten og tilliten til den tidligere rettskraftige dom kan bli mindre av at gjenopptakelse vedtas – også for andre fornærmede i andre rettskraftige straffedommer. Disse følgene må likevel anses kun indirekte, da søksmålet her kun vil medføre eventuell ugyldighet for kommisjonens vedtak.

¹¹⁶ Jfr. behandlet over, punkt 5.2

¹¹⁷ Rt 1990 s. 874, s. 879.

¹¹⁸ Falck, Ingvald, i Norsk Lovkommentar note (221) til tvml § 54. Synspunktet støttes av Schei (1998), s. 279.

Enhver utvidelse av den samlede prosessadgang mot kommisjonens avgjørelser kan motvirke hensynet til kommisjonens legitimitet. Teoriens synspunkter hva angår arvingers søksmålstilknytning kan også gjelde her. I sum peker kildene i retning av tilbakeholdenhet med utvidende tolkning av gjeldende rett om fornærmedes søksmålstilknytning.¹¹⁹

Det kan videre reises spørsmål hvorvidt organisasjoner vil kunne ha tilstrekkelig tilknytning til gjenopptakelsesspørsmålet som hjelpeintervenient. Rettspraksis gir her innspill.¹²⁰ I sum fokuseres det på hvorvidt organisasjonen er representativ for det saken gjelder, hvorvidt de er de nærmeste til å ivareta denne saken, samt hvorvidt saken må anses som en prinsippsak eller ikke. Det har – ifølge forarbeidene til den nye tvisteloven – vært en betydelig rettsutvikling de seneste tiår når det gjelder organisasjoners adgang til å anlegge søksmål med krav som ikke direkte gjelder organisasjoners egne rettigheter og plikter.¹²¹ Rettspraksis omkring dette gjelder hovedsakelig miljørettslige temaer.

Saken stiller seg annerledes ved søksmål over gjenopptakelsesavgjørelser. Selv den mest ressurssvake saksøker vil kunne oppfylle vilkåret om egen søksmålstilknytning. Organisasjoner fyller derved ikke samme behov ved søksmål over gjenopptakelseskommisjonens avgjørelser som ved miljøraker. Det vil også kunne tenkes å medføre en uryddig rollefordeling dersom organisasjoner skulle ha partsrolle og egen søksmålstilknytning ved siden av domfelte.

Dette peker i retning av at domstolene ikke bør åpne for organisasjoners søksmålskompetanse når det gjelder overprøving av gjenopptakelsessaker. Organisasjoner kan gjerne være aktive hjelpere for saksøker, men uten å ha noen formell rolle i den rettslige prosessen.

¹¹⁹ Det kan tenkes å utvide tilliten til rettsapparatet at også fornærmede får rettigheter og eierskap til prosessen. Dog vil det virke noe løsrevet at en slik rettighet først skulle komme inn nå, og ikke i den primære straffesak.

¹²⁰ Rt. 1990 s. 874, s. 879. Retten aksepterer her at Norges Handicapforbund har tilstrekkelig søksmålstilknytning. Rt. 1980 s. 569, s. 575, hvor det klargjøres at en organisasjon kan ha rettslig interesse selv om utfallet av saken ikke har direkte betydning for medlemmenes egen rettstilling.

¹²¹ Jfr. NOU 2001:32, Bind A, s. 193.

Reglene om rettslig interesse gir ingen innsnevring av domstolsadgangen for domfelte, i forhold til tidligere ordning, da samme aktualitetskrav og søksmålstilknytning er knyttet til reglene om strafferettslig kjæremål.¹²²

5.5 Saksomkostninger som prosessforutsetning

Det kan reises spørsmål hvorvidt de kostnadmessige sider utgjør en prosessforutsetning som innskrenker rettsikkerheten for domfelte, i forhold til tidligere ordning med strafferettslig kjæremål.

Twistemålslovens kap. 13 gir her regler for gjeldende rett. Rettergangskostnader eller rettsgebyr påhviler saksøker å betale inn forskuddsvis, jfr. tvml §§ 169 og 170. Reglene har også hjemmel i rettsgebyrloven¹²³ §§ 2 og 3. Dersom saken tapes må saksøker i tillegg betale saksøktes saksomkostninger, jfr. tvml § 172. I sum risikerer domfelte å måtte betale både rettens gebyrer samt egne og motpartens advokatkostnader. Ved strafferettslig kjæremål ville domfelte mest sannsynlig hatt krav på offentlig oppnevnt forsvarer, jfr. strpl § 100.

Spørsmålet er da hvorvidt denne praktisk viktige prosessforutsetning i sivilprosessen avskjærer domstolsadgangen, slik at det gir mindre rettsikkerhet enn før for domfelte. Det må i så fall anses uheldig dersom rettslig overprøving kun blir en mulighet for de ressurssterke. Imidlertid vil rettshjelploven her kunne komme til anvendelse for de med små økonomiske ressurser, dersom saksanlegget tolkes innenfor vilkåret om *”åpenbart .. stor personlig og velferdsmessig betydning..”* i lovens § 17. I så fall kan det innvilges fri sakførsel for både egne og motpartens advokatkostnader, samt fritak for rettsgebyr.¹²⁴

Dersom rettshjelploven kommer til anvendelse vil spørsmålet om saksomkostninger i de fleste tilfelle ikke utgjøre noen avskjæring av domfeltes rettsikkerhet på dette område. Spørsmålet står åpent de lege lata per i dag, og videre drøftelse her ligger utenfor oppgavens rammer.

¹²² Gjengedal, Anstein, Norsk Lovkommentar note (2223) til strpl § 377.

¹²³ Lov 17. des. 1982 nr. 86 Lov om rettsgebyr, rettsgebyrloven

¹²⁴ Rettshjelploven §§ 1, 24 og 25

5.6 Hva kan domstolene overprøve ? Utgangspunkter og rammer.

Det fremstår i dag som sikker rett at overprøving av forvaltningens avgjørelser kan gjøres av retten med hjemmel i lov eller i konstitusjonell sedvane. Jeg viser til behandlingen over. Men det er ikke like klarlagt hvilke prøvingstemaer domstolene kan og vil overprøve ved sivilrettslig søksmål over kommisjonens avgjørelser. Dette skal jeg søke å belyse i det følgende.

Noen sikre utgangspunkter for hva domstolene kan og vil prøve, kan ses i rettspraksis, slik denne har utviklet prøvingsretten gjennom årene.¹²⁵ Prøvelsesrettens innhold og grenser er for øvrig ikke fastslått en gang for alle, men av dynamisk karakter, og utvikles av rettspraksis i tråd med samfunnsutviklingen for øvrig.

Kommisjonens avgjørelse tas med hjemmel i strpl § 399 2.pkt: ”*Fem medlemmer .. avgjør om begjæringen skal tas til følge*”.¹²⁶ Dette er en lovhjemmel som gir forvaltningen kompetanse til å treffe sine beslutninger basert på skjønn - uten annet enn personelle betingelser, som faller utenfor oppgaven her.

Når det gjelder rettslig overprøving av kommisjonens avgjørelser, vil det da være klarlagt at domstolen kan behandle for eksempel saksbehandlingsfeil, lovtolkningsspørsmål og myndighetsmisbruk. Retten kan også prøve hvorvidt rett faktum er lagt til grunn, og hvorvidt subsumpsjon under regelen er riktig.

Imidlertid vil det være mindre klart hvor langt domstolskontrollen kan og vil gå med vilkårssiden av skjønnsmessige materielle rettsregler som gir kommisjonen kompetanse. Det vil også ha interesse å se på hvorvidt hensiktsmessighetsskjønnet kan overprøves. Men først litt om overprøving av saksbehandlingsfeil med mer.

¹²⁵ Spesielt Utvisningsdommene og Naturfredningsdommen preger dagens rettstilstand. Jfr. Rt 1995 s.72, Rt 1998 s. 1795, Rt 2000 s. 591, og Rt 1995 s. 1427.

¹²⁶ Min understrekning.

5.7 Rettens prøving av saksbehandlingsfeil, lovtolkningsspørsmål, subsumpsjon og myndighetsmisbruk

Straffeprosessloven kap. 27 inneholder en rekke klare saksbehandlingsregler, som setter rammer for kommisjonens behandling. Avgjørelsen som tas er en kjennelse, jvf. strpl. § 399 1. pkt. Det innebærer at avgjørelsen skal ha grunner, jvf. § 52 1.pkt. Dersom begrunnelsen er mangelfull, kan dette være saksbehandlingsfeil. Likeledes stiller § 398 første ledd opp regler for utredningsplikt¹²⁷, § 398 andre ledd setter regler for kontradiksjon og § 397 gir veiledningsplikt. Reglene gir videre hjemmel, direkte eller innfortolket, for en rekke andre plikter, eksempelvis om svar, behandlingstid og habilitet. Brudd på alle disse vil være saksbehandlingsfeil, som domstolene kan prøve fullt ut.

Som nevnt tidligere kommer ikke forvaltningslovens regler til anvendelse her. Imidlertid kan det reises spørsmål hvorvidt det i alle tilfelle er plass til de alminnelige ulovfestede regler for god saksbehandlingsskikk. I så fall vil disse kunne klargjøre mer indirekte plikter uten klar hjemmel i straffeprosessloven. Ifølge teorien¹²⁸ vil de ulovfestede regler kunne poengtere hensynene de lovfestede reglene bygger på. De vil dessuten kunne utfylle lovfestede regler der disse er ufullstendige. Rettspraksis understøtter dette.¹²⁹ Imidlertid vil slike normer kunne bli tillagt større vekt enn deres rettskildegrunnlag gjør berettiget.¹³⁰ I og med at kommisjonen er ny, og med unge lovregler, peker dette – etter min vurdering – i retning av at de lovfestede reglene om kommisjonens saksbehandling kan utfylles av de ulovfestede. Da vil også brudd på disse være saksbehandlingsfeil, som domstolene kan prøve.

At lovtolkningsspørsmål kan prøves fullt ut, følger direkte av prøvingsretten, og gir ikke innspill til noen spesiell drøftelse her. Det samme vil gjelde for vurdering av hvorvidt faktum passer inn under lovregelen – subsumpsjonen.

¹²⁷ Utredningsplikten går atskillig lengre enn domstolers alminnelige ansvar for sakens opplysning i strpl § 294, jvf. ordlyden i § 398 første ledd ”sørge for” som er mye mer aktivt enn § 294 ”våke over”. Manglende oppfylld utredningsplikt kan derfor teoretisk inntreffe lettere enn ved tidligere ordning. Imidlertid er jo nettopp kommisjonens fokus bredt anlagt på praktisk undersøkelse av faktiske forhold. Det skal derfor litt til for at dette kan bli en praktisk problemstilling – men utenkelig er det ikke.

¹²⁸ Echoff og Smith (1998), s. 387, med henvisning til Graver, Hans Petter, Forvaltningsprosessen, 1996.

¹²⁹ Rt 1981 s. 745 og Rt 1990 s. 874.

¹³⁰ Echoff og Smith (1998), s. 387.

Reglene om myndighetsmisbrukslæren kommer også til anvendelse, slik at retten i alle tilfelle kan prøve hvorvidt det er tatt utenforliggende eller vilkårlige hensyn, eller foreligger grov kvalifisert urimelighet.

5.8 Rettens prøving av skjønnspregede deler av materielle vilkår

Som nevnt over gir strpl. § 399 kommisjonen kompetanse til å avgjøre sakene basert på eget skjønn. Imidlertid setter lovens §§ 389-393 en rekke materielle vilkår for at henvisning til ny behandling kan besluttes. Disse må derfor innfortolkes gjelde for avgjørelsene. De materielle vilkårene kan ved første øyekast synes faste og lovbundne. I så måte vil de falle innenfor den lovtolkning retten alltid kan prøve fullt ut. Imidlertid inneholder de også klart skjønnspregede vilkår (som for eksempel ”synes egnet”, ”tvilsomt”, ”tungtveiende hensyn”).

Etter den ovenfor presenterte rettspraksis er det ikke tvilsomt at også skjønnspregede deler av lovbestemte vilkår faller innunder hva domstolene har rett til å prøve. Spørsmålet vil her være hvor langt domstolen kan tenkes å bruke sin overprøvingsrett på disse mer skjønnspregede delene.

Rettspraksis viser en åpen holdning til dette spørsmålet, hvor Høyesterett selv konkret vurderer fra gang til gang i hvilken grad de selv føler seg kompetente til å behandle spørsmålet saken dreier seg om. På områder hvor det kreves stor nærhet til situasjonen, faglig kompetanse og spesialitet, eller med faglige og sammensatte avgjørelser – har Høyesterett hatt en tendens til å avstå fra sin prøvelsesrett. Mens områder av mer rettslige vurderinger, standardpregede begreper, inngripende avgjørelser og av mer generell og moralsk betydning – har Høyesterett i større grad fullt ut prøvet selv.

I Naturfredningsdommen¹³¹ anså retten at fredningsvedtak var et så inngripende tema at de ville prøve den konkrete subsumpsjonen av faktum innunder lovvilkåret ”spesiell naturtype”. I Utvisningsdom II¹³² fastslås denne prøvingsretten, dog med uklar grense i forhold til den konkrete prøvelsen. I Utvisningsdom III¹³³ stadfestes prøvelsesretten, og retten benytter denne fullt ut over

¹³¹ Rt 1995 s. 1427

¹³² Rt 1998 s. 1795

¹³³ Rt 2000 s. 591

vilkåret ”forholdsmessighet”, med den begrunnelse at forvaltningsvedtaket var et tyngende inngrep overfor de angjeldende personer.

Her kan paralleller trekkes til vårt tema. Det kan reises spørsmål om ikke gjenopptakelsesvedtak vil måtte anses tilsvarende tyngende som en utvisningssak – og derved også kvalifisere for prøving. Selv om kommisjonens vedtak ikke i seg selv er et inngrep – slik som utvisning eller naturfredning – vil søksmål om gyldigheten av kommisjonens avgjørelse kunne få betydning for adgangen til ny straffesak. For domfelte vil dette derfor kunne ha meget stor betydning. Dette peker i retning av at domstolen vil prøve også de skjønnsmessige begrepene her. Imidlertid vil denne virkning kun følge indirekte og gjennom flere prosesser. Dette peker i motsatt retning: At domstolen ikke vil ønske å prøve de skjønnsmessige vilkårene.

I samme retning peker at kommisjonens avgjørelser innholdsmessig handler om bevisvurderinger, og at deres arbeidsmetode tilsier en dybde og nærhet til situasjonen som domstolen ikke kan ettergjøre. Umiddelbarhetsprinsippet og spesialisthensynet vil her komme inn med stor vekt i retning av å ikke prøve de skjønnsmessige deler av vilkårene.

Deler av de skjønnspregede vilkårene kan sies å være rettslige standarder, for eksempel ”*synes egnet til å føre til..*” og ”*..har innvirket..*” i strpl §§ 391. Dette peker igjen i retning av domstolsprøving.

I sum synes momentene å peke i retning av at domstolene vil være varsomme med å bruke sin prøvelsesrett her. Ved vurderingen legger jeg særlig vekt på bevisvurderingen og umiddelbarhetsprinsippet, slik også domstolene massivt har gjort ved tidligere avgjørelser.

Sivilrettslig overprøving vil på dette område innebære en innskrenking i overprøvingsretten i forhold til ved den tidligere ordning med strafferettslig kjæremål. Etter denne ordningen var hovedregelen etter strpl § 385 ifølge teorien at retten kunne prøve både faktum og jus i saken.¹³⁴

¹³⁴ Bjerke og Keiserud (2001), s. 1212. Gjengedal, Anstein, Norsk Lovkommentar note (2258) til strpl § 385.

5.9 Rettens prøving av hensiktsmessighetsskjønnet

Når så de materielle vilkårene etter strpl §§ 389 - 393 er vurdert, skal kommisjonen "...avgjøre" prøving eller ikke, jvf. strpl § 399. Der hvor lovgiver åpner for hensiktsmessighetsskjønn begrenser domstolenes prøvelsesrett seg til vilkårssiden av regelen. Ordet "avgjør" gir her kommisjonen en valgfrihet domstolene som hovedregel ikke kan overprøve.

Et eksempel er beslutning etter strpl § 392, hvor hensiktsmessighetsskjønnet understrekes ved ordet "kan" - slik at kommisjonen kan avvise gjenopptakelse, selv om de materielle vilkårene i reglene anses oppfylt. Imidlertid er dette en vel teoretisk situasjon.

Det reises da et eget spørsmål, hvorvidt enkelte av reglene i straffeprosessloven gir domfelte et rettskrav på henvisning dersom først de materielle vilkårene anses oppfylt. Jeg viser til ordlyden "kan...kreves" i §§ 390, 392 og 392.

Ordlyden "kreve" peker i retning av et rettskrav, likeledes forskjellen mellom ordlyden i disse paragrafer og i §§ 389 og 392 hvor det bare gis rett til å "begjære", men ikke kreve gjenopptakelse. Sett i denne konteksten synes den forskjellige ordbruken tilsiktet. Forarbeidene til straffeprosessloven er tause her.¹³⁵ Heller ikke forarbeidene til to-instans-reformen i 1993¹³⁶ kommer med innspill. Forarbeidene til gjenopptakelsesloven synes imidlertid å forutsette at rettskrav kan forekomme.¹³⁷

Rettssituasjonen belyses ved Rt 2003 s. 359 som under behandling av gjenopptakelsesbegjæring etter strpl § 391 nr. 2 avklarer i note (17) at regelen her "...gir rettskrav på gjenopptakelse ..." (min understreking). I samme retning peker Bjerke og Keiserud når de fremholder at avgjørelse etter strpl § 392 er en diskresjonær avgjørelse, i motsetning til avgjørelse etter §§ 390 og 391 hvor "parten kan kreve gjenopptakelse når vilkårene foreligger."¹³⁸

¹³⁵ Ot.prp. nr. 35(1978-1979) Om lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffesakloven)

¹³⁶ Ot.prp. nr. 78 (1992-1993) Om lov om endringer i straffeprosessloven m.v. (to-instansbehandling, anke og juryordning), og Innst. O nr. 137 (1992-1993) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven m.v. (to-instansbehandling, anke og juryordning).

¹³⁷ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 45.

¹³⁸ Bjerke og Keiserud (2001), s. 1232.

Etter dette synes det avklart at den som ”begjærer” har et rettskrav på gjenopptakelse dersom alle de materielle kravene er oppfylt. Unntak fra denne regelen er § 392, hvor kommisjonens hensiktsmessighetsskjønn stenger for rettskrav.

Imidlertid vil rettskrav for alle praktiske formål ha liten betydning. De fleste vurderinger og begrunnelser vil ligge på den skjønnsmessige siden av de materielle reglene. Dersom kommisjonen kommer til at de materielle vilkår er oppfylt, vil det være ulogisk om de ikke også kommer til en konklusjon om henvisning. I så fall vil domstolen i alle tilfelle kunne vurdere myndighetsmisbruk.

5.10 Rettens ansvar for sakens opplysning / materiell prosessledelse

Ved sivilrettslig søksmål vil disposisjonsprinsippet og forhandlingsprinsippet gjelde for saksgangen. Hovedreglene for disse er hjemlet i tvml §§ 85 og 86. I utgangspunktet har derfor saksøker og saksøkt selv ansvar for hvilke krav/innsigelser de reiser og hvorledes de utreder og fremlegger faktiske forhold. Begge reglene har unntak for søksmålssituasjoner hvor partene ikke har fri rådighet over søksmålsgjenstanden. Spørsmålet som da reises er hvorvidt saker om gjenopptakelseskommisjonens avgjørelser kommer innunder unntaksregelen med hjemmel i tvml § 86 annet ledd, 2. pkt.

Lovreglene gir – i sine fotnoter – henvisninger til områder som for eksempel offentlige tjenestehandlinger.¹³⁹ Dette siste innbefatter jo nettopp kommisjonens avgjørelser. Imidlertid er fotnoter i lovtekst ikke lik vedtatt lovtekst, og har derfor ikke lovs vekt.

Man kan tolke ordene ”fri raadighet” i lovteksten. I ordenes kjerneområde kan tenkes alle avtalerettslige forhold. I ytterkant tenkes situasjoner hvor myndighetene er motpart, slik at den maktmuligheten de representerer tilsier at den private parten ikke har fri rådighet over søksmålsgjenstanden. Eksempel er straffesaker som ligger helt utenfor privatpersoner rådighet. Nå handler ikke temaet her om straffesaker direkte. Men hensynet til sakens strafferettslige utspring kan likevel peke i retning av at dette anses utenfor begrepet ”fri rådighet”.

¹³⁹ Jfr. henvisningene fra tvml. § 85 note 2 og § 86 note 6, bl.a. til tvml § 435.

Skoghøy fremholder at ved vurdering av om en part har fri rådighet i søksmål mot det offentlige, kan saken ”..fra den private parts side bare anses som dispositiv så langt som privatautonomien rekker.”¹⁴⁰

Rettskildene peker her i samme retning, og det må derfor antas at søksmål over kommisjonens avgjørelser ligger utenfor fri-rådighet-begrepet, og derfor kommer til unntak fra hovedregelen. Det vil da være klarlagt at retten da ikke bare har anledning til å gå utenfor partenes påstander og bevis, men får en selvstendig plikt til selv å sørge for alle de opplysninger som er nødvendige for å sikre en riktig avgjørelse.

Det neste spørsmål blir da hvor langt denne utredningsplikten så går. Fra før av har retten plikt til prosessuell prosessledning – det gjelder alle saker – jfr. tvml § 87. Imidlertid åpnes nå for materiell utrednings- og veiledningsplikt. En ramme kan tenkes satt slik som i strpl § 294 – slik at retten skal våke over at saken blir fullstendig opplyst. En annen og videre ramme kan tenkes etter strpl § 398, som hjemler kommisjonens egen utredningsplikt. Imidlertid er kommisjonen tillagt midler og organisasjon som åpner for en etterforskningsmessig tilnærming til sakene. Dette ligger klart utenfor domstolenes rammer – enten den skal pådømme sivilrettslige eller strafferettslige temaer.

Det vil derfor være mest nærliggende å konkludere med at rettens ansvar til å opplyse saken må ha en øvre ramme lik den i alminnelige straffesaker, jfr. strpl § 294. Dersom retten ikke ved disse midler kan finne saken tilfredsstillende belyst, kan den i straffesaker beordre ytterligere utredningsskritt ved påtalemyndigheten. Dette var også mulig ved tidligere strafferettslig kjæremål over gjenopptakelsesavgjørelser.¹⁴¹ Siden vi er på sivilrettslige områder er det tvilsomt om retten vil beordre slike etterforskningskritt. Man vil da måtte falle tilbake på partenes egne innspill.

¹⁴⁰ Skoghøy (1998), s. 445.

¹⁴¹ Strpl § 384.

5.11 Betydning av sivilrettslig medhold

Dersom søksmål ellers i forvaltningen fører frem og et vedtak blir kjent ugyldig, får forvaltningen ifølge rettspraksis, en generell plikt til å vurdere omgjøring etter reglene i fvl § 35, litra c).¹⁴² Nå gjelder ikke forvaltningslovens regler her. Det må likevel antas at denne plikten følger etter analog anvendelse av regelen, da hele søksmålsadgangen ellers ville bli meningsløs. Dette innebærer at saksøker kan ha krav på å få vurdert sin gjenopptakelsesbegjæring om igjen, uten nødvendigvis å komme med nye omstendigheter i saken. For så vidt kan sies at saksøker vil kunne oppnå det samme ved en intern klage til kommisjonen. Kommisjonen har da ingen direkte plikt til ny behandling. Slik plikt må imidlertid antas følge av sivilrettslig dom på ugyldighet.

Videre kan en sivilrettslig dom på ugyldighet medføre at saksøker får et erstatningskrav fra det offentlige. I motsetning til hva sivilombudsmannen kan gjøre, vil en dom kunne utmåle eventuell erstatning helt konkret.

Det må dessuten reises spørsmål hvorvidt en sivilrettslig behandling også kan avgjøre realiteten i saken, slik at domfelte gis konkret adgang til fornyet strafferettslig behandling ved dommen.

Dersom ugyldigheten skyldes skjønnsmessige temaer vil nok retten begrense seg til å kun oppheve vedtaket og sende det tilbake til fornyet behandling i kommisjonen. Noe annet ville stride mot arbeidsfordelingen mellom domstol og forvaltning. Ved rene lovtolkningsspørsmål derimot, vil det kunne være mer nærliggende for retten å behandle det materielle spørsmålet i gjenopptakelsesbegjæringen.

Jeg viser til Mortvedt-dommen¹⁴³ hvor det imidlertid ikke var noe skjønnsspørsmål igjen, slik at resultatet etter ny forvaltningsmessig avgjørelse likevel ville vært gitt. Dette er jo ikke tilfelle ved søksmål over gjenopptakelsesavgjørelser. Jeg kan også vise til Rt 1997 s. 877 hvor det ble gitt dom på realiteten i sak mellom to forvaltningsorganer. Heller ikke dette vil være tilfelle her.

Nyere rettspraksis viser at det etter gjeldende rett ikke foreligger noen generell regel om at domstolene ved lovbundne vedtak kan gi dom for realiteten, jfr. Rt 2001 s. 995, hvor situasjonen om realitetsavgjørelser går grundig gjennom helt fra 1951 til dommens dato. Etter dette vil det som

¹⁴² Rt 2005 s. 821, note (20).

¹⁴³ Rt 1951 s.19

hovedregel ikke være aktuelt med realitetsavgjørelser i søksmål over gjenopptakelsesavgjørelser de lege lata.

Her ses en kontrast til strafferettslig kjæremål, hvor retten forutsetningsvis skal realitetsavgjøre sakene.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Strpl § 385

6 Konklusjoner og egne vurderinger

I forbindelse med innføring av gjenopptakelseskommisjonen er den tidligere kjæremålsadgangen over gjenopptakelsesavgjørelser avskåret. Verken konstitusjonelle regler, teori eller reelle hensyn står i veien for dette, så lenge den sivilrettslige prøvingsretten er i behold. Overprøvingsadgangen er av lovgiver innsnevret til sivilrettslige og forvaltningsmessige ordninger. Det åpnes for sivilrettslig ugyldighetssøksmål over avgjørelsen, intern klage eller begjæring til kommisjonen om fornyet behandling, samt klage til sivilombudsmannen.

Konklusjonene som trekkes i oppgaven må ses i lys av at rettsstillingen i de fleste spørsmålene er uavklart de lege lata.

Den interne klageadgangen er foreløpig holdt åpen og uformell og ubundet av fastlagte regelsett. Både intern klageadgang og klage til Sivilombudsmannen er nye overprøvingsfora for strafferettslige gjenopptakelsesbegjæringer, og kan derfor defineres som utvidelse av rettsikkerheten for domfelte. Den praktiske nytteverdien ved klage til Sivilombudsmannen kan imidlertid vise seg å være liten, da Sivilombudsmannen nok vil velge å avstå fra behandling av de underliggende vurderinger hos kommisjonen.

Gjennomgangen av den sivilrettslige søksmålsadgangen viser at domstolsadgangen innholdsmessig ikke avviker vesentlig fra tidligere kjæremålsrett. Partsrettighetene kan synes utvidet for fornærmede – hvilket kan gi domfelte mindre rettssikkerhet. Imidlertid vil kravet om rettslig interesse oftest avskjære fornærmedes søksmålsrett. Saksomkostninger kan utgjøre en praktisk prosesshindring som kan gi domfelte vanskeligere domstolsadgang, og derved mindre rettsikkerhet. Den viktigste forskjellen mellom søksmålsformene er kanskje ulikheten i prøvingstemaer. Rettens prøving av kommisjonens hensiktsmessighetsskjønn og skjønnspregede betingelser i materielle vilkår vil ventelig være snever. Mens retten ved strafferettslig kjæremål som alminnelig regel prøver både faktum og jus i saken. Dette innebærer at kjæremålsretten kan realitetsavgjøre saken. Denne mulighet står trolig ikke åpen for retten i sivilrettslig søksmål.

Tilsynelatende mister domfelte en enklere og rimeligere domstolsprøving med et bredere prøvingstema, ved den nye ordningen. Dersom den opprinnelige straffesaken ble avsluttet i tingretten, mister domfelte dessuten ett ekstra prøvingsledd ved at kjæremålet tidligere kunne påkjæres videre til Høyesterett. Ankeretten står dog åpen også for de sivilrettslige avgjørelser.

På den annen side er det ikke sikkert at avgjørelsene ved strafferettslig kjæremål i tidligere ordning i praksis ga domfelte mer rettssikkerhet enn i dag. Ut fra det tilgjengelige tallmateriale er det ikke mulig å konkludere omkring hvor mye kjæremålsadgangen ble benyttet, og i hvilken grad rettens nye materielle vurdering ga uttelling i form av endret avgjørelse til gunst for domfelte. I perioden 1992-1999 avgjorde høyesteretts kjæremålsutvalg kun gjenopptakelse i én enkelt sak. I sum må antas at nytteverdien for domfelte av kjæremålsmulighetene var liten.

Ved etablering av gjenopptakelseskommisjonen ble de ulike overprøvningsmåter veid mot hverandre av lovgiver, slik at hensynene bak fortsatt strafferettslig overprøving måtte vike for å lage en sterk og godt fungerende kommisjon. De lege ferenda er dette mer uklart – det kan synes som en veldig absolutt avfeiring av tidligere domstolsadgang å stryke disse rettigheter.

Det åpnes dog for klageordninger som kan vise seg viktigere i praksis enn rettslig overprøving, både etter gammel og ny ordning. Spesielt kommisjonens interne klageordning vil kunne vise seg å dekke overprøvningsbehovet. Det må derfor understrekes hvor viktig det er at denne ordningen blir ivare tatt av kommisjonen, blant annet ved egne rutiner. Det gjenstår å se hvordan dette vil falle ut i praksis.

Når man ser gjenopptakelsesinstituttet i et helhetlig strafferettslig bilde, utgjør overprøvelse ett av de siste ledd. Gjenopptakelsesinstituttet handler om reparasjon av feilslag fra straffeprosessen. Det vil derfor være viktig å vurdere starten av rettsprosessen, for å redusere behovet for slik reparasjon. Når lovgiver vurderte ulike overprøvningsmodeller ble det lagt stor vekt på hvilken type organisering som i størst mulig utstrekning hadde evne til å treffe materielt riktige avgjørelser. I tråd med dette overordnede hensyn i strafferettspleien, ble kommisjonsordning valgt, og deretter gitt vide muligheter til egen etterforskning. Fokus hos kommisjonen er derved ikke blitt det rettslige, men utredningen av bevis og faktagrunnlag. Dette unntak fra det ellers gjennomgående anklageprinsippet i strafferettspleien kan muligens ses som en kritikk av etterforskningen slik den foregår i forkant av straffesaker. Imidlertid kan lovgivers valg også tolkes som at når feilslag først har skjedd, vil skifte av fokus kunne gi et nytt syn på saken. Gjenopptakelseskommisjonen vil her

ventelig utgjøre en utvidelse av rettsikkerheten for domfelte. Overprøvingsspørsmålet må ses i denne sammenheng.

Det er nærliggende å avslutte med noen ord fra Piet Hein, gjengitt i Skoghøys Tvistemål:¹⁴⁵

”Ved en bok full av smaa fakta. Der maa kun stikke faa av de smaa fakta frem, hvis de store skal ha deres chanser. Detaljer er til for at dyrkes av dem, som dog ikke fatter nuancer.”

o0o

.

.

¹⁴⁵ Skoghøy (1998), forord.

Litteraturliste

Lover

1814	<i>Grunnloven. grl</i>	Lov 17. mai 1814 Kongeriget Norges Grundlov
1887	<i>Rettergangsloven</i>	Lov 1. juli 1887 nr. 5 Lov om Rettergangsmaaden i Straffesager (opphevd)
1915	<i>Tvistemålsloven, tvml</i>	Lov 13. august 1915 nr. 6 Lov om rettergangsmåten for tvistemål
1962	<i>Sivilombudsmannsloven, ombml</i>	Lov 22. juni 1962 nr. 8 Lov om Stortingets ombudsmann for forvaltningen
1967	<i>Forvaltningsloven, fvl</i>	Lov 10. februar 1967 Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker
1980	<i>Rettshjelploven</i>	Lov 13. juni 1980 nr. 35 Lov om fri retts hjelp
1981	<i>Straffeprosessloven, strpl</i>	Lov 22. mai 1981 nr. 25 Lov om rettergangsmåten i straffesaker
1982	<i>Rettsgebyrloven</i>	Lov 17. desember 1982 nr. 86 Lov om rettsgebyr

1993	<i>To-instansloven</i>	Lov 11. juni 1993 nr. 80 Lov om endringer i straffeprosessloven m.v. (to-instansbehandling, anke og juryordning)
1995	<i>Universitetsloven</i>	Lov av 12. mai 1995 nr. 22 Lov om universiteter og høgskoler
1999	<i>Menneskerettsloven, EMK</i>	Lov 21. mai 1999 nr. 30 Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett, Vedlegg 1. Den europeiske menneskerettskonvensjonen med protokoller, Del II – Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD)
2001	<i>Gjenopptakelsesloven</i>	Lov 15. juni 2001 nr. 63 Lov om endringer i straffeprosessloven m.v. (gjenopptakelse)
2005	<i>Tvisteloven</i>	Lov 17. juni 2005 nr. 90 Lov om mekling og rettergang i sivile tvister. Ikke i kraft.

Instrukser

Instruks for Stortingets ombudsmann for forvaltningen. Fastsatt av Stortinget 19. februar 1980 i medhold av ombml § 2. Ajourført med endringer, sist 2. desember 2003.

Stortingets forretningsorden med endringer, senest av 1. oktober 1999. I: Grunnloven vår, 1814 til 2001, 14. utgave, tekstutgave ved Mads T. Andenæs, Oslo, Universitetsforlaget.

Forarbeider

Innst. O. nr. 15 (1979-1980) Lov om endringer i lov av 22. juni 1962 nr. 8 om Stortingets ombudsmann for forvaltningen m.m.

Innst.O. nr.137 (1992-1993) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven m.v. (to-instansbehandling, anke og juryordning).

Innst. O. nr. 114 (2000-2001) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (gjenopptakelse)

Innst. O. nr. 110 (2004-2005) Innstilling fra justiskomiteen om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)

NOU 2001:12 Rettsmedisinsk sakkyndighet i straffesaker

NOU 2001:32 Bind A, Rett på Sak, Lov om tvisteløsning

NOU 2001:32 Bind B, Rett på sak, Lov om tvisteløsning

NOU 2003:31 Retten til et liv uten vold

Ot.prp. nr. 35 (1978-1979) Om lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffesakloven)

Ot.prp. nr. 78 (1992-1993) Om lov om endringer i straffeprosessloven m.v. (to-instansbehandling, anke og juryordning)

Ot.prp. nr. 70 (2000-2001) Om lov om endringer i straffeprosessloven m.v. (gjenopptakelse)

Bøker

Bjerke, Hans Kristian og Erik Keiserud (2001): *Straffeprosessloven. Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker med senere endringer – med kommentarer*. Bind I og II, 3. utgave, Oslo, Universitetsforlaget

Eckhoff, Torstein og Eivind Smith (1998): *Forvaltningsrett*. 6. utgave, 2. opplag, Oslo, Tano Aschehoug

Falck, Ingvald, I: *Norsk Lovkommentar*, note (221) til tvml § 54.
À jour pr. 1. oktober 2005. Tilgang: <http://www.rettsdata.no/nlk/>

Gjengedal, Anstein, I: *Norsk Lovkommentar*, note (2223) til strpl § 377.
À jour pr. 1. oktober 2005. Tilgang: <http://www.rettsdata.no/nlk/>

Gjengedal, Anstein, I: *Norsk Lovkommentar*, note (2258) til strpl § 385.
À jour pr. 1. oktober 2005. Tilgang: <http://www.rettsdata.no/nlk/>

Hov, Jo (1999): *Rettergang I, Sivil- og straffeprosess*, Oslo, Papinian

Hov, Jo (2000): *Rettergang III, Sivilprosess*, Oslo, Papinian

Schei, Tore (1998): *Tvistemålsloven. Lov om rettergangsmåten for tvistemål av 13. august nr. 6 1915 med kommentarer*, 2. utgave, Oslo, Tano Aschehoug

Skoghøy, Jens Edvin A. (1998): *Tvistemål*, Oslo, Universitetsforlaget

Artikler og rapporter

Bratholm, Anders og Ulf Stridbeck (1998): *Rettsikkerhet i praksis – en empirisk undersøkelse*, I: Lov og Rett nr. 6 – 1998, s.323 - 363. Universitetsforlaget, Oslo.

Robberstad, Anne (2002): *Kontradiksjon og verdighet*, utredning til Justisdepartementet 1.2.2002

Elektroniske kilder

The Criminal Cases Review Commission, for England, Wales og Nord-Irland, tilgang: <http://www.ccrcc.gov.uk>

The Scottish Criminal Cases Review Commission, for Skottland, tilgang: <http://www.sccrc.co.uk>.

Den Særlige Klageret, for Danmark, tilgang: <http://www.domstol.dk/page2024.aspx>

Muntlige kilder

Gran, Harald, Sivilombudsmannen, 30.09.05

Høvik, Jo, Sivilombudsmannen, 05.10.05 og 06.10.05

Kjærheim, Elisabeth, Gjenopptakelseskommisjonen, 06.10.05 og 07.11.05

Lange-Nielsen, Trygve, 11.10.05

Sæther, Knut Erik, Lovavdelingen Justisdepartementet, 05.10.05

Rettspraksis

Rt 1933 s. 548	Raadhusospitsdommen
Rt 1951 s. 19	Mortvedtdommen
Rt 1980 s. 569	Altakjennelsen
Rt 1981 s. 745	Isenedommen
Rt 1984 s. 1488	Burhønsdom I
Rt 1987 s. 538	Burhønsdom II
Rt 1990 s. 874	Fusadommen
Rt 1994 s. 1244	Kvinnefengselskjennelsen
Rt 1995 s. 72	Utvisningsdom I
Rt 1995 s. 1427	Naturfredningsdommen
Rt 1997 s. 877	
Rt 1998 s. 623	
Rt 1998 s. 1795	Utvisningsdom II
Rt 2000 s. 591	Utvisningsdom III / Prøvelse av forholdsmessighet
Rt 2001 s. 995	
Rt 2001 s. 1123	Krav om dom
Rt 2003 s. 359	
Rt 2005 s. 821	
Høyesteretts kjæremålsutvalg 2005-06-24	

